

Studia z Dziejów Średniowiecza, t. 25, 2022

Marek Smoliński
(Uniwersytet Gdański)

<https://orcid.org/0000-0003-1231-6531>

Kilka uwag w sprawie roli politycznej hrabiny szweryńskiej Audacji-Małgorzaty

<https://doi.org/10.26881/sds.2022.25.11>

Z natury, a raczej z Łaski Bożej, dane jest kobietom współczucie i miłosierdzie, [a] jeśli kobieta o tym zapomina i czerpie przyjemności z czegoś przeciwnego i w ten sposób postępuje wbrew prawu boskiemu i naturalnemu, [to] uważana jest za przerażającego potwora [...]¹.

Z listu papieża Grzegorza IX do hrabiny szweryńskiej

Keywords: Countess Audacja-Małgorzata, wife of Count Henryk I of Schwerin, Gunzelin III, Denmark, Danish king Waldemar II, Nordalbingen, Pomerania, the German-Danish war of 1225–1227

Rola kobiety w życiu politycznym regionu, kraju i państwa w XIII w. od lat jest przedmiotem zainteresowania historyków². Nurt badań poświęconych wybitnym przedstawicielkom lokalnych dynastii nie ominął także Pomorza. Osobnych studiów dotyczących pochodzenia i dziejów księżniczek pochodzących z Pomorza

¹ MUB, Bd. 1, nr 361.

² Podsumowanie tych badań zob. A. Teterycz-Puzio, *Piastowskie księżne regentki. O utrzymanie władzy dla synów (koniec XII w. – początek XIV w.)*, Kraków 2016.

doczekały się m.in. Dobrosława – zapewne córka Bogusława I³, Mirosława i Witosława⁴ – córki Mściwoja I, oraz Małgorzata, Zwiniśława i Eufemia-Alenta – córki Sambora II⁵. Historyków od dawna też interesowały pomorski rodowód i niektóre przynajmniej fragmenty życia hrabiny szweryńskiej występującej w źródłach pod dwoma imionami: Audacji lub Małgorzaty⁶. Jej matkę identyfikuje się, w źródłach z przełomu pierwszej i drugiej dekady XIII w., z dość tajemniczą postacią określaną jako „domina de Zlauene”, „domina de Zlawna” albo „mater uxoris comitis Henrici”⁷. Już od XIX w. utożsamiono ją z przedstawicielką dynastii pomorskiej. Siedzibą jej

³ E. Rymar, *Dobrosława, księżniczka zachodniopomorska, pani na Stawnie potem Chockowie oraz Audacja (Eudoksja) Piastówna, hrabina zwierzynska*, „Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza” 1982, t. 14 (za rok 1981), z. 2, s. 5–38; *idem*, *Jedna czy dwie Dobrosławy pomorskie?*, „Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza” 1990, t. 27, z. 2, s. 145–162.

⁴ K. Jasiński, *Mirosława* [w:] *Ludzie pomorskiego średniowiecza. Szkice biograficzne*, Gdańsk 1981 („Pomorze Gdańskie”, nr 13), s. 82–83; B. Śliwiński, *Witosława, córka Mściwoja I* [w:] SBPN, t. 4, Gdańsk 1997, s. 460–461; M. Smoliński, *Mirosława – księżna pomorska, regentka i dyplomatką* [w:] *Kobiety i władza w czasach dawnych*, red. B. Czwojdrak, A.A. Kluczek, Katowice 2015, s. 135–162.

⁵ M. Figalski, *Rządy Małgorzaty Samborówny w Danii w drugiej połowie XIII w.*, ZH 1968, t. 33, s. 7–32; E. Rymar, *Córki Sambora II lubiszewskotczewskiego*, RG 1978, t. 38, z. 1, s. 37–55; B. Śliwiński, *Zwiniśława, córka Sambora II* [w:] SBPN, t. 4, Gdańsk 1997, s. 533–535. Szczególnie cenne dla odtwarzania związków rodzinnych i losów życia księżniczek wywodzących się z Pomorza we wspomnianym okresie są biogramy autorstwa E. Rymara, *Rodowód książąt pomorskich* (wyd. 2), Szczecin 2005, *passim* i B. Śliwińskiego, *Poczet książąt gdańskich. Dynastia Sobiestawiców XII–XIII w.*, Gdańsk 1997, *passim*.

⁶ G.C.F. Lisch, *Audacia, Gemahlin des Grafen Heinrich I., von Schwerin*, „Jahrbücher des Vereins für Mecklenburgische Geschichte und Altertumskunde” [dalej: JVMGA] 1862, Bd. 27, s. 131–162; E. Rymar, *Dobrosława, księżniczka zachodniopomorska...*, s. 6–11; *idem*, *Rodowód...*, s. 137–138; G. Labuda, *Fragmenty dziejów słowiańszczyzny zachodniej*, wyd. 2, Poznań 2002, s. 290 [860]; M. Smoliński, *Świętopelk gdański*, Poznań 2016, s. 114–115; R. Benl, *Die Gestaltung der Bodenrechtsverhältnisse in Pommern vom 12. bis zum 14. Jahrhundert*, Köln–Wien 1986, s. 41–42, przyp. 123. Na łamach niniejszego artykułu nie wracam już do problemu liczby żon Henryka ze Szwerynu i próby rozdzielania od siebie Audacji i Małgorzaty oraz używania przez nią dwóch imion, zob. o tym np. F. Wigger, *Ueber die Stammtafel der alten Grafen von Schwerin*, JVMGA 1839, Bd. 34, s. 56–57 (tu tabl. genealogiczna) i s. 65–66 czy R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte 1189–1227*, Berlin 1863, s. 288 i przywoływane tu wypowiedzi E. Rymara.

⁷ PU, Bd. 1, nr 200, 218, 221; MUB, Bd. 1, nr 290, 305; starszą literaturę zebrał i rozpatrzył E. Rymar, *Dobrosława, księżniczka zachodniopomorska...*, s. 12–16; zob. też *idem*, *Zjazd w Kamieniu Pomorskim w końcu 1219 r. Świętoborzyce w ziemi chockowskiej i kołobrzeszkiej*, „Materiały Zachodniopomorskie” 1976, t. 22, s. 145 *et seq.*; *idem*, *Sprawa pochodzenia Ermengardy, drugiej żony Świętopelka*

rodu miało być środkowopomorskie Sławno⁸. O ojcu źródła nie przechowały żadnych konkretnych informacji. Historycy poszukiwali więc w nim któregoś z synów Mściwoja I wschodniopomorskiego, Bogusława III sławieńskiego lub też pojawiającego się w Sławnie około 1223 r. Racibora II⁹, a ostatnią propozycją jest Bolesław († 1195), syn Mieszka Starego, mąż „pani ze Sławna” (= Dobrosławy, córki Bogusława I zachodniopomorskiego)¹⁰. Wedle tego założenia Audacja-Małgorzata była urodzoną księżniczką, po mieczu Piastówną, a po kądzieli Pomorzanką. Idąc dalej tym tropem, należałoby hipotetycznie uznać, że Audacja-Małgorzata urodziła się przed albo przynajmniej w okolicach 1195 r. Zainteresowanie w jej osobą w polskiej literaturze przedmiotu wynikało także z przeswiadczenia, że była matką Świętopełka, drugiej żony księcia wschodniopomorskiego Świętopełka, który przez małżeństwo z Ermengardą miał uzyskać prawa do ziemi sławieńskiej¹¹.

Niedocenionym w literaturze przedmiotu obszarem życia hrabiny była jej działalność publiczna i polityczna. Temu zagadnieniu więc poświęcono niniejszy artykuł. Podstawą źródłową umożliwiającą próbę określenia znaczenia Audacji-Małgorzaty w życiu politycznym przede wszystkim ówczesnego Połabia

gdańskiego, „Rocznik Gdański” 1982, t. 52, z. 1, s. 12; zob. też M. Smoliński, *Polityka zachodnia księcia gdańsko-pomorskiego Świętopełka*, Gdańsk 2000, s. 36–37.

⁸ Tak już G.C.F. Lisch, *Audacia, Gemahlin des Grafen Heinrich I...*, s. 149–150 (zaliczając Sławno do księstwa wschodniopomorskiego); R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 288.

⁹ G.C.F. Lisch, *Audacia, Gemahlin des Grafen Heinrich I...*, s. 152; R. Klempin [w:] PU, Bd. 1, s. 164; F. Duda, *Rozwój terytorialny Pomorza polskiego (wiek XI–XIII)*, Kraków 1909, tabl. genealogiczna; M. Wehrmann, *Genealogie des pommer-schen Herzogshauses*, Stettin 1937, Teiltafel A (po s. 34); R. Benl, *Die Gestaltung der Bodenrechtsverhältnisse...*, s. 41.

¹⁰ E. Rymar, *Dobrosława, księżniczka zachodniopomorska...*, s. 24–28; *idem*, *Rodowód...*, s. 126, 138, 215. Podsumowanie u M. Smolińskiego, *Pommern und Pommerellen in der Zeit Swantopolks von Danzig (bis 1266)*, „Studia Maritima” 2019, vol. 32, s. 99–101; *idem*, *Genealogia dynastyczna jako narzędzie do badań politycznych dziejów Pomorza Wschodniego w XIII w.* [w:] *Genealogia, prozopografia i dzieje społeczeństw na historycznych obszarach Pomorza w okresie przedindustrialnym (od średniowiecza po wiek XIX)*, red. S. Kościelak, S. Szybkowski, T. Rembalski, Gdańsk 2020, s. 22–24.

¹¹ E. Rymar, *Rodowód...*, s. 215; M. Smoliński, *Primogenitus et dilectissimus. Świętopełk gdański i jego synowie: Mściwoj II oraz Wacław II* [w:] *Ojcowie i synowie. O tron, władzę, dziedzictwo. W 700 rocznicę narodzin Karola IV Luksemburskiego króla czeskiego i cesarza 1315–1378*, red. B. Mozejko, A. Paner, Gdańsk 2018, s. 95.

stanowią XIII-wieczne dokumenty, w których została wymieniona. Pewne znaczenie w próbie opisania jej pozycji ma również nowożytna legenda funkcjonująca w środowisku kronikarzy i ówczesnych ludzi pióra o skandynawskim rodowodzie. Narracja tej XVI-wiecznej opowieści kronikarskiej tłumaczyła niezrozumiały już wówczas powód tak ostrego konfliktu duńsko-szweryńskiego, który wybuchł w pierwszej połowie XIII w. Nie oznacza jednak, że była oparta na faktycznych wydarzeniach. Istotne jest, że żona hrabiego szweryńskiego stała się w niej zarzewiem nieszczęścia, które doprowadziło do upadku znaczenia królestwa Danii.

Pozostała po hrabinie szweryńskiej spuścizna dyplomatyczna wiąże się głównie z dwoma etapami jej życia. Pierwszy przypadła na okres małżeństwa z hrabią szweryńskim Henrykiem († 1228). Drugi stanowił czas rządów hrabiny po 1228 r. Hrabina poświęciła się wtedy opiece nad synem Gunzelinem III i kilkoma córkami. Po 1232 r. jej udział w politycznym funkcjonowaniu hrabstwa stopniowo się zmniejszał i koncentrował głównie na dewocyjnych aspektach życia. Jak się obecnie uważa, hrabina szweryńska zmarła około 1270 r., dobiegając może wieku 76 lat¹².

Pierwsze zagadki wiążące się z życiem Audacji-Małgorzaty dotyczą terminu i politycznych okoliczności jej ożenku z hrabią szweryńskim Henrykiem I. Ich związek był zapewne reakcją na plany duńskiego podboju i podporządkowania Połabia przez Danię. Domniemany okres, w którym zawarto wspomniany mariaż, determinują dociekania idące w dwóch kierunkach. Z jednej strony związek ten mógł umocnić opozycyjne stanowisko hrabiego Henryka względem Danii, z drugiej zaś – istnieją przesłanki pozwalające przypuszczać, że mariaż hrabiego i przedstawicielki zholdowanego przez Danię Pomorza może być świadectwem polityki dynastycznej uprawianej przez dwór króla duńskiego

¹² *Detmar Chronik von 1101–1395 mit der Fortsetzung von 1395–1400 (zunächst bis 1396)*, hrsg. v. K. Koppmann [w:] *Die Chroniken der niedersächsischen Städte*, Bd. 1, Lübeck 1884, s. 351, 367; G.C.F. Lisch, *Audacia, Gemahlin des Grafen Heinrich I...*, s. 146; F. Duda, *Rozwój terytorialny Pomorza...* (tabl. genealogiczna); M. Wehrmann, *Genealogie des pommerschen Herzogshauses...*, s. 56; A. Hofmeister, *Genealogische Untersuchungen zur Geschichte des pommerschen Herzogshauses*, Greifswald 1938, s. 44, 47; G. Labuda, *Fragmenty dziejów słowiańszczyzny zachodniej...*, s. 290 [860]; E. Rymar, *Dobrosława, księżniczka zachodniopomorska...*, s. 11; *idem*, *Rodowód...*, s. 139. W cytowanych tu pracach E. Rymara podsumowanie dyskusji na temat daty śmierci i osiągniętego przez Audację-Małgorzatę wieku.

Waldemara II względem swoich wasali. Za pierwszą możliwością przemawiają już najwcześniejsze dokumentowe wystąpienia Henryka I i jego rodzowego brata Gunzelina II. Świadczą one o związkach hrabiów najpierw ze Staufami (do 1208 r.), potem z margrabiami brandenburskimi i w końcu z Welfami. Przedstawiciele tych dwóch ostatnich rodów na ogół niechętnie patrzyli na duńskie podboje na Połabiu, w Meklemburgii czy na Pomorzu, choć okresowo się z nimi godziły. Probrandenburskich sympatii hrabiów szweryńskich można się doszukiwać już przy nadaniu przez nich joannitom wsi Goddin i parafii w Eixen. Akt ten datuje się albo na przełom XII i XIII w., albo na pierwsze dziesięciolecie XIII w.¹³ Fundowane w tym okresie dobra zakonu joannickiego na terytoriach podlegających władzy hrabiów szweryńskich czy princepsów meklemburskich były administracyjnie związane z placówką szpitalników jerozolimskich w brandenburskim Werben. Jej powstanie szpitalnicy zawdzięczali protoplaście Askańczyków brandenburskich Albrechtowi Niedźwiedziowi.

Mniej więcej od 1205 r. hrabiów Szwerynu (Henryka czy jego brata Gunzelina II) można spotkać w otoczeniu wrogiego Danii margrabię brandenburskiego Albrechta II¹⁴. We współpracy z nim już przed 1208 r. hrabiowie próbowali przeciwstawić się Albrechtowi, hrabiemu Orlamünde (siostrzeńcowi króla duńskiego Waldemara II), w jego zbrojnej akcji prowadzonej w imieniu Danii na Połabiu. Opór hrabiów skończył się w 1208 r. zniszczeniem Boizenburga, dewastacją całej ziemi szweryńskiej i opanowaniem przez Albrechta von Orlamünde zamku w Wittenburgu – jednej z ważniejszych twierdz hrabstwa¹⁵. Ochrony przed zaborczością Danii hrabiowie szukali wówczas u króla Otton IV z Welfów.

¹³ MUB, Bd. 1, nr 165; G.C.F. Lisch, *Geschichte der Comthurei Kraak und der Priorei Eixen, Johanniter-Ordens*, JVMGA 1936, Bd. 1, s. 4; G. Knoll, *Zur Entstehung und Geschichte der Johanniterkommende Werben im 13. Jahrhundert*, Berlin 1971, s. 109. Nadania tego nie można oczywiście traktować jako antyduńskiej demonstracji, ponieważ władcy duńscy mieli w tym okresie bardzo dobre relacje z zakonem joannitów. Postrzegać je można jako świadectwo politycznego zbliżenia z Brandenburgią, zob. E. Rymar, *Dobrosława, księżniczka zachodniopomorska...*, s. 7, przyp. 13

¹⁴ MUB Bd. 1, nr 178, 185.

¹⁵ *Arnoldi Chronica Slavorum*, ex recensione I.M. Lappenbergii, Hannover 1868 (SRG), lib. VII, cap. 11, s. 280; MUB, Bd. 1, komentarz do nr 182; F.Ch. Dahlmann, *Geschichte von Dänemark*, Bd. 1, Hamburg 1843, s. 359; zob. M. Smoliński, *Polityka zachodnia...*, s. 44–45, gdzie też podana starsza literatura przedmiotu.

Na jego dworze, wraz z innymi przeciwnikami Danii – hrabiami Holsztynu Adolfem III czy Dassel Adolfem – pojawili się dowodnie w 1209 r.¹⁶

Henryk I i Gunzelin II pogodzili się z Waldemarem II w tym samym czasie, gdy doszło do ślubu siostry władcy duńskiego z królem szwedzkim Erykiem, a więc około 1210 r.¹⁷ Od lata 1210 do lata 1211 r. hrabia Henryk, chcąc wzmocnić pozycję swego rodu, wybrał się do Italii u boku już ekskomunikowanego cesarza Ottona IV z Welfów¹⁸.

W 1212 r. Henryk wziął udział w układzie zawartym przez cesarza Ottona IV i margrabiego brandenburskiego Albrechta II podczas oblężenia turyngijskiego Weissensee pod Erfurtem¹⁹. Sygnatariusze umowy zostali zobowiązani do niesienia sobie pomocy. Otton IV obiecał mediacje między królem Duńczyków, margrabią i Słowianami. Gdyby jednak nie udało mu się zawrzeć traktatu odpowiadającego margrabiemu, cesarz zobowiązał się wyrzec popierania króla Duńczyków i jego zwolenników oraz wszystkimi swymi siłami wesprzeć przeciwko nim margrabiego brandenburskiego. Hrabia szweryński Henryk był pierwszym, który ten układ zaprzysiął ze strony Albrechta II.

Hrabiowie szweryńscy, pozostając w obozie margrabiego Albrechta II, walczyli bez szczęścia z Danią podczas kampanii 1214 r. W jej trakcie utracili gród Wottmunde i w końcu zostali zmuszeni do złożenia hołdu Waldemarowi II²⁰. Ich los, tak jak i całego północnego Połabia, przesądził swą decyzją Fryderyk II Hohenstauf. W 1214 r. król rzymski i przyszły cesarz scedował na króla duńskiego prawa Rzeszy do ziem między rzekami Eldą i Łabą, które należały do Cesarstwa Rzymskiego, a które król Kanut VI, wraz

¹⁶ MUB, Bd. 1, nr 188; R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 148–149; W. Meyer, *Geschichte der Grafen von Ratzeburg und Dannenberg*, JVMGA 1911, Bd. 76, 65–66.

¹⁷ MUB, Bd. 1, nr 194.

¹⁸ *Ibidem*, nr 196, 198, 207; E. Rymar, *Dobroslawa, księżniczka zachodniopomorska...*, s. 10.

¹⁹ MUB, Bd. 1, nr 212; Regesten, nr 550; F.Ch. Dahlmann, *Geschichte von Dänemark...*, s. 361; R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 149; J. Schultze, *Die Mark Brandenburg*, Bd. 1, Berlin 1961, s. 113; M. Smoliński, *Polityka zachodnia...*, s. 43, tu z pomyłką zamiast turyngijskiego Weissensee jest saskie Weissenfels, które do Turyngii zostało włączone dopiero w okresie późniejszym.

²⁰ MUB, Bd. 1, nr 217; R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 117 *et seq.*; W. Meyer, *Geschichte der Grafen von Ratzeburg...*, s. 95.

ze swoim bratem, wspomnianym królem Waldemarem, „rozdrażniony wieloma zniewagami, zdobył mieczem i posiadał, jak również wszystko to, co król Kanut posiadał w Sławii dzięki staraniom swoim lub swojego ojca”²¹.

Logika nakazywałaby więc szukać rodu żony hrabiego Henryka I pośród wrogów Waldemara II. Takie założenie wpływa na poszukiwania ewentualnej daty zawarcia tego związku. Możliwość datowania tego mariażu na podstawie przypuszczalnych dat urodzin dzieci hrabiowskiej pary wydają się być dość zawodne, choć ostatecznie nie są odrzucane. Podstawową trudność stanowi w tym względzie możliwość wskazania tylko hipotetycznego terminu narodzin Gunzelina III – pierwszego syna z małżeństwa Henryka i Audacji-Małgorzaty. Kierując się przesłankami metody badań genealogicznych, datę zawarcia małżeństwa ogólnie ustalano na lata 1210–1215, a na pewno przed 6 maja 1218 r.²² Edward Rymar, ostatni historyk zajmujący się problemem terminu małżeństwa Henryka i Audacji-Małgorzaty, uznał, że kierując się antyduńską polityką Szwerynu, Marchii Brandenburskiej i Pomorza, za najodpowiedniejszą datę należy przyjąć rok 1208²³.

²¹ MUB, Bd. 1, nr 218; Regesten, nr 578a; C.F. Allen, *Geschichte des Königreiches Dänemark: mit steter Rücksicht auf die innere Entwicklung in Staat und Volk*, Kiel 1842, s. 108; F.Ch. Dahlmann, *Geschichte von Dänemark...*, s. 361; R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 160–161; E. Winkelmann, *Philipp von Schwaben und Otto IV. von Braunschweig*, Bd. 2: *Kaiser Otto von Braunschweig, 1208–1218*, Leipzig 1873, s. 387 *et seq.*; *idem*, *Kaiser Friedrich II.*, Bd. 1: *1218–1228*, Leipzig 1889 („Jahrbücher der Deutschen Geschichte”), s. 422; G. Jakobsen, *Wicked count Henry*, „Journal of Baltic Studies” 1978, vol. 9, no. 4, s. 327; N. Hybel, *The Nature of Kingship c. 800–1300. The Danish Incident*, Leiden–Boston 2017 („The Northern World”, vol. 83), s. 333; M. Smoliński, *Polityka zachodnia...*, s. 45–46; *idem*, *Świętopełk gdański...*, s. 118.

²² Zob. F. Wigger, *Ueber die Stammtafel...*, s. 55; przede wszystkim: A. Hofmeister, *Genealogische Untersuchungen...*, s. 44; G. Heinrich, *Die Grafen von Arnstein*, Köln–Graz 1961 („Mitteldeutsche Forschungen”, Bd. 22), s. 81, przyp. 345; G. Labuda, *Stosunki polityczne [w:] Historia Pomorza*, red. G. Labuda, t. 1: *Do roku 1466*, cz. 1, Poznań 1972, s. 405; E. Rymar, *Dobroslawa, księżniczka zachodniopomorska...*, s. 6.

²³ Uzasadnienie w ten sposób tworzonej hipotezy, popartej czasowym podporządkowaniem Pomorza (lub jego zaodrzańskiej części), z którego pochodziła matka Audacji-Małgorzaty, w latach 1198–1210/1211 przez wrogię Danii margrabiego brandenburskiego Albrechta II, zob. E. Rymar, *Dobroslawa, księżniczka zachodniopomorska...*, s. 10–11. Przy takim założeniu musielibyśmy przyjąć, że 22-letni Gunzelin III w 1230 r. nie był jeszcze uznawany za zdolnego do samodzielnych rządów z powodu młodego wieku. Hipoteza ta wskazująca na 1208 r., jako datę zawarcia małżeństwa, musi budzić pewne wątpliwości.

Ten jasny z pozoru obraz ulega jednak zmaćnieniu, poniewaŹ wiadomo, Źe wladca duński próbował wiązac wasali poprzez umiejętnie prowadzone dzialania dynastyczne. W warunkach Pomorza Zachodniego z takimi dzialaniami mamy do czynienia choćby w wypadku małżeństwa księcia Kazimierza II z Ingardą²⁴. W 1217 r. Ida/Oda – bratanica Henryka szweryńskiego, a więc córka jego brata Gunzelina II – wyszła za mąż za hrabiego Mikołaja z Hallandu (krainy połoŹonej w południowo-zachodniej części Götalandu)²⁵. Był on nieślubnym synem Waldemara II, który swe hrabstwo uzyskał w lenno od ojca zaledwie rok wcześniej. Za mariażem szweryńsko-hallandzkim stał oczywiście dwór duński.

W 1217 r. w zachowanych źródłach wspomina się też po raz pierwszy, choć bezimiennie, żonę hrabiego Henryka I. Hrabia, jego brat Gunzelin II, hrabia Mikołaj z Hallandu, a także ich żony, darowali joannitom wieś Sültzdorf i przekazali ją w zarząd szpitalnikom z Werben²⁶. Data pierwszego wystąpienia żony Henryka oraz kontekst polityczny małżeństwa Idy/Ody z Mikołajem hallandzkim pozwalały starszym badaczom na umiejscowienie mariażu Henryka i Audacji-Małgorzaty wśród innych związków małżeńskich zawieranych przez lenników duńskich (w tym też podporządkowanych

²⁴ Zob. E. Rymar, *Rodowód...*, s. 130–135, który przyjął, Źe Ingarda pochodziła z duńskiego rodu Hvide, współpracującego ściśle z królami duńskimi.

²⁵ MUB, Bd. 1, nr 229; G.C.F. Lisch, *Geschichte der Comthurei Kraak...*, s. 5; F.Ch. Dahlmann, *Geschichte von Dännemark...*, s. 365; R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 287; F. Wigger, *Ueber die Stammtafel...*, s. 68; G. Knoll, *Zur Entstehung und Geschichte...*, s. 35; M. Smoliński, *Polityka zachodnia...*, s. 47; L. Patenheimer, *Die Johanniterkommende Werben (Altmark) von 1160 bis zur Reformation [w:] Regionalität und Transfergeschichte: Ritterorden-Kommenden der Templer und Johanniter im nordöstlichen Deutschland und in Polen seit dem Mittelalter*, hrsg. v. H. Gahlbeck, H.-D. Heimann, D. Schumann, Berlin 2014 („Studien zur brandenburgischen und vergleichenden Landesgeschichte”, Bd. 9), s. 183. Grethe Jakobsen (*Wicked count Henry...*, s. 327) uważała, Źe do małżeństwa między synem Waldemara II i hrabiną szweryńską doszło już w 1216 r.

²⁶ MUB, Bd. 1, nr 230. W świetle tego dokumentu widać, Źe Mikołaj hallandzki, poślubiając jedyną córkę Gunzelina II, nabył prawa przynajmniej do dóbr dziedzicznych hrabiów szweryńskich, jeśli nie w ogóle do połowy hrabstwa szweryńskiego. W dawnej literaturze pojawiała się też myśl o zmuszeniu Gunzelina II do zapisu swej części hrabstwa zięciowi, a w konsekwencji także pośrednio koronie duńskiej, zob. M. Smoliński, *Polityka zachodnia...*, s. 47. Wynikała ona z próby wyjaśnienia podstaw prawnych towarzyszących przejściu przez Mikołaja hallandzkiego spadku po Gunzelinie II.

Danii władców wschodniopomorskich)²⁷. Ślub hrabiowskiej pary miał więc przyczynić się do poprawy stosunków między hrabstwem szweryńskim i meklemburskim władztwem Henryka I Borwina. Princeps ten jako duński lennik w latach 1225–1227 wspierał Duńczyków w wojnie z niemieckimi hrabiami z Holsztynu i Połabia. Związek małżeński przedstawicieli duńskich lenników miał za zadanie ugaszenie granicznego sporu meklemburskiego władcy z Mikołajem hallandzkim²⁸.

Żona hrabiego szweryńskiego Henryka pod imieniem Audacja pojawiła się 6 maja 1218 r. w zamku szweryńskim jako współwystawca dokumentu męża w sprawie nadań dla benedyktyńskiego klasztoru pod saskim Stade²⁹. Jej rola nie ograniczyła się wówczas do wyrażeniu konsensusu na nadanie męża czy też wystąpienia jako świadka jego darowizny, chociaż tego rodzaju zadania hrabina również wypełniała, co potwierdzają świadectwa pochodzące z następnego dziesięciolecia.

W cytowanym dokumencie z 1218 r. hrabina została zapisana jako współbenefaktorka darowizny (abstrahując przy tym od znaczenia i wielkości nadania)³⁰. Dyplom ten całkiem udanie określił jej pozycję prawną. Najwyraźniej współuczestniczyła w czynnościach prawnych swego męża i miała pewien wpływ na sprawowane przez niego rządy. Sprawdzianem jej administracyjnych umiejętności stał się z pewnością okres 1219/1220, gdy hrabia Henryk I udał się na wyprawę krzyżową i trafił pod Damiettę³¹.

Przed wyruszeniem na krucjatę Henryk I próbował zabezpieczyć swe hrabstwo, powracając do sojuszu z margrabią brandenburskim Albrechtem II. W 1219 r. wziął od niego w lenno połabski zamek

²⁷ R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 288. Cytowany autor myślał o holdzie Mściwoja I złożonym Waldemarowi II w 1210 r. W tej sprawie ostatnio M. Bizewski, *Hold lenny Mściwoja I złożony Danii w 1210 r. Próba rekonstrukcji epizodu z dziejów panowania pierwszych Sobiesławiców*, „Studia z Dziejów Średniowiecza” 2019, t. 23, s. 17–64.

²⁸ R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 238.

²⁹ MUB, Bd. 1, nr 242; A. Hofmeister, *Genealogische Untersuchungen...*, s. 44; E. Rymar, *Dobrosława, księżniczka zachodniopomorska...*, s. 6 *et seq.*

³⁰ MUB, Bd. 1, nr 242. 6 maja 1218 r. hrabia Henryk i jego żona Audacja nadali benedyktynom z klasztoru pod Stade trzy łany w Vellahn, położone w ziemi wittenburskiej, z których rocznie pobierano 9 buszli od worka grochu i 17 szylingów w hamburskiej monecie.

³¹ F. Wiegger, *Pilgerfahrten meklenburgischer Regenten nach dem Orient im Zeitalter der Kreuzzüge*, JVMGA 1875, Bd. 40, s. 28–38.

Lenzen i przysiągł sojusz przeciwko wszystkim, za wyjątkiem króla duńskiego. Jednak gdyby Albrecht znalazł się w wojnie z Danią, to Henryk I był zobowiązany do udostępnienia mu tego zamku, wsi do niego przylegających oraz ceł pobieranych przed wojną³².

W czasie nieobecności hrabiego Henryka I dość niespodziewanie zmarli: jego brat Gunzelin II, jego bratanica Ida/Oda i jej mąż Mikołaj hallandzki. Z linii Gunzelina przy życiu pozostał jedynie kilkuletni syn, o imieniu Mikołaj. Gdyby nie jego dziadek, król duński Waldemar II, o dalszych losach Mikołaja decydowałiby bracia Henryka I i Gunzelina II, czyli pozostający w stanie duchownym Herman i Fryderyk, oraz oczywiście w pewnej mierze należąca do rodziny Audacja-Małgorzata. Realizując swe prawne zobowiązania wobec wnuka, Waldemar II postanowił jednak inaczej. Król zdecydował się zabezpieczyć część hrabstwa szweryńskiego na poczet przyszłych rządów Mikołaja, a w perspektywie może i własnych. Władca duński do realizacji tego planu wyznaczył swego siostrzeńca, wasala i namiestnika na Połabiu, hrabiego Orlamünde Albrechta. Askańczyk z rozkazu króla opanował wówczas część Szwerynu. Dnia 28 lutego 1221 r. król zawarł z nim dość specyficzny układ. Wykorzystał przy tym prawo tzw. *aneville*³³. Przewidywało ono m.in. możliwość oddania opieki nad lennami królestwa duńskiego przysługującymi nieletniemu lennikowi jego dorosłym krewnym. Król przekazał hrabiemu z Orlamünde połowę hrabstwa Szwerynu i zobowiązał do oddania jej swemu wnukowi Mikołajowi, jak tylko ten osiągnie pełnoletność. Gdyby Mikołaj przedwcześnie umarł, to ziemie te miały zostać przekazane królowi duńskiemu³⁴.

³² MUB, Bd. 1, nr 251; Regesten, nr 569; W. Meyer, *Geschichte der Grafen von Ratzeburg...*, s. 97; J. Schultze, *Die Mark Brandenburg...*, s. 114, M. Smoliński, *Polityka zachodnia...*, s. 48.

³³ O podobnym zastosowaniu tego prawa przez Fryderyka II Hohenstaufa wobec nieletnich margrabiów brandenburskich zob. A. Bauch, *Die Markgrafen Johann I und Otto III von Brandenburg in ihren Beziehungen zum Reich 1220–1266–1267*, Breslau 1886, s. 6, gdy oprócz matki ich prywatnym opiekunem został spokrewniony z nimi hrabia Henryk z Anhaltu, a prawnym – ustanowiony przez Fryderyka II Hohenstaufa arcybiskup magdeburski Albrecht II von Käfernburg. Stosowanie tego prawa prowadziło niekiedy do przejmowania dóbr lennych przez krewnych zmarłego, nie tylko z linii prostej.

³⁴ MUB, Bd. 1, nr 275; R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 293, 419–421; G. Jakobsen (*Wicked count Henry...*, s. 328) twierdziła, że oznaczało to regencję Albrechta. Teza ta nie znalazła potwierdzenia w ówczesnej tytulaturze Albrechta, który występował w dokumentach z tych lat zazwyczaj jako hrabia Orlamünde i Holsztynu, zob. *Regesten der Grafen von Orlamünde aus Babenberger*

Źródła nie przekazały reakcji na te wydarzenia Audacji-Małgorzaty, sprawującej opiekę nad nieletnimi synami Gunzelinem III, Helmoldem II oraz córkami. Hrabina, podobnie jak i jej nieobecny w kraju mąż, z pewnością nie godzili się z polityką faktów dokonanych. Z trudem przychodziła im akceptacja praw Mikołaja do części Szwerynu. Punkt likwidujący ten stan rzeczy przewijał się później w negocjacjach prowadzonych w sprawie uwolnienia króla duńskiego i jego synów z niewoli szweryńskiej³⁵. Był to też jeden z warunków układu z 1230 r., który ostatecznie godził króla duńskiego ze stroną szweryńską³⁶.

W XV w. wśród kronikarzy o skandynawskim rodowodzie upowszechniła się informacja, że hrabina szweryńska dopuściła się cudzołóstwa („adulterarat”) z Waldemarem II albo po prostu została przez niego zgwałcona/zhańbiona („corpaliter agnovit”)³⁷. Przez ten czyn hrabia miał zniechęcić władcę Danii i w konsekwencji go porwać, a potem uwięzić. Przekaz ten został jednak odrzucony już przez XIX-wiecznych historyków. Powodem był brak potwierdzenia takiego tła konfliktu szweryńsko-duńskiego we wcześniejszych źródłach. Uznano też, że plotka stojąca za powstaniem powyższej informacji była produktem czasów wypraw krzyżowych. Posądzenie kobiet czekających na swych mężów krzyżowców o niewierność miało być wówczas problemem powszechnym³⁸.

und Askanischem Stamm, bearb. v. C.Chl.F. v. Reitzenstein, Bayreuth 1871, dokumenty ze s. 75–76. O pozycji Albrechta na Połabiu uzyskanej przez współpracę hrabiego z królem duńskim zob. U. Lange, *Grundlagen der Landesherrschaft der Schauenburger in Holstein*, T. 1, „Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte” 1974, Bd. 99, s. 76–78; zob. też P. Thorau, *König Heinrich (VII.), das Reich und die Territorien. Untersuchungen zur Phase der Minderjährigkeit und der „Regentschaften” Erzbischof Engelberts I. von Köln und Herzog Ludwigs I. von Bayern (1211) 1220–1228*, Berlin 1998 („Jahrbücher des Deutschen Reich unter Heinrich (VII.)”, Teil 1), s. 202 *et seq.*

³⁵ MUB, Bd. 1, nr 317; R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 354.

³⁶ MUB, Bd. 1, nr 374.

³⁷ *Thomae Gheysmeri Compendium Historiae Danicae ab initio ad Waldemaru IV. conscriptum Anno 1431*, ed. J. Langebeck [w:] *Scriptores rerum Danicarum medii aevi*, t. 2, Hafniae 1773, s. 386; *Chronologia rerum Danicarum incerti auctoris (Dänische Annalen ein Nachtrag in Langebeck Scriptores rerum Danicarum von Lappenberg)* [w:] *Archiv für Staats- und Kirchengeschichte der Herzogthümer Schleswig*, hrsg. v. A.L.J. Michelsen, J. Asmusen, Bd. 2, Altona 1834, s. 233–234; R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 294; F. Wigger, *Ueber die Stammtafel...*, s. 135. W pracach tych pozostałe, jeszcze późniejsze źródła informujące o sprawie w podobnym tonie.

³⁸ R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 294; F. Wigger, *Ueber die Stammtafel...*, s. 135.

Z wiadomości dotyczących przebiegu porwania króla Waldemara II przez hrabiego Henryka (7 maja 1223 r.) także nie wynika, żeby mąż Audacji-Małgorzaty miał okazywać nienawiść wobec duńskiego władcy, choć w jakiś sposób ponoć go obraził. Dopiero konieczność przeproszenia króla i warunki, jakie postawiono Henrykowi I, miały go prawdziwie rozgniewać³⁹. Hrabia, pod pozorem przeproszenia władcy, znalazł się więc na wyspie Lyö (w Małym Belcie), kiedy to Waldemar II i jego najstarszy syn, koronowany już na króla Waldemar III, przebywali tam na polowaniu. Do rozmów między hrabią i królem doszło 6 maja 1223 r. w obozie założonym przez otoczenie duńskiego władcy. Atmosfera spotkania była na tyle przyjacielska, że Waldemar II i hrabia Henryk urządzili nawet swoiste „alkoholowe” zawody, w których zwycięzcą został hrabia. Dopiero gdy król znużony alkoholem wraz ze swoim synem udali się na spoczynek, hrabia i jego ludzie rozpoczęli właściwą akcję. Najpierw zabili duńską obstawę, a potem – po krótkiej walce, podczas której ranili Waldemara II – uwięzili obu duńskich królów, ukryli ich w pobliskim lesie i pod osłoną kolejnej nocy przewieźli z wyspy Lyö do połabskiego zamku Lenzen. Po jakimś czasie obu Waldemarów (ojca i syna) przetransportowano do Dannenbergu i pozostawiono pod dozorem hrabiego Volarda z Dannenbergu⁴⁰.

Kidnaping, który dotknął królów duńskich i faktycznie oznaczał zachwianie pozycji jednego z najznaczących władców ówczesnej Europy, odbił się szerokim echem niemalże w każdym jej zakątku. Zaistniałą sytuację szybko spróbowali wykorzystać przedstawiciele stronnictwa Staufów w Rzeszy. Chodziło nie tyle

³⁹ *Annales Stadenses auctore M. Alberto ab O.c. – 1256*, ed. I.M. Lappenberg [w:] MGH SS, Bd. 16, Hannover 1896, s. 357–357. Na taką przyczynę porwania zwrócił uwagę już R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 294.

⁴⁰ Zob. C.F. Allen, *Geschichte des Königreiches Dänemark...*, s. 109; F.Ch. Dahmann, *Geschichte von Dänemark...*, s. 377; R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 296 i s. 422–424, gdzie wymieniono i omówiono źródła informujące o porwaniu Waldemara II i jego syna; W. Meyer, *Geschichte der Grafen von Ratzeburg...*, s. 97–98 *et seq.*; E. Winkelmann, *Geschichte Kaiser Friedrichs des Zweiten und seiner Reiche 1212–1235*, Berlin 1863, s. 240 *et seq.*; *idem*, *Kaiser Friedrich II.*, Bd. 1..., s. 423 *et seq.*; G. Jakobsen, *Wicked count Henry...*, s. 328; P. Thorau, *König Heinrich (VII.)...*, s. 206–207; L. Kjær, *Tilfangetagelsen af Valdemar II Sejr i Dunstableårbogen*, „Historisk tidsskrift” 2013, Bd. 113, H. 2, s. 341, 345, gdzie zwrócono uwagę na epistolarne relacje duńskich możnych, których listy wysłane do Stolicy Apostolskiej ukształtowały wiedzę papieżstwa co do istoty rozegranych wydarzeń; zob. *Schleswig-Holstein-Lauenburgische Regesten und Urkunden*, hrsg. v. P.E. Hasse, Bd. 1: 786–1250, Hamburg 1886, nr 403–406, 408.

o samego cesarza Fryderyka II Hohenstaufa, ale o jego syna, króla rzymskiego Henryk VII, kierującego jego regencją w Rzeszy arcybiskupa kolońskiego Engelberta oraz innych przedstawicieli wyższego duchowieństwa niemieckiego. Jesienią 1223 r. w Bardewiku podczas zjazdu Rzeszy rozpoczęły się negocjacje między Rzeszą i hrabią Henrykiem. Miały doprowadzić do tego, że jeńców za odpowiednią opłatą i po wypełnieniu pewnych warunków przejmie z rąk hrabiego Szwerynu oficjalnie Rzesza. Wynikiem rozmów był układ zawarty między Fryderykiem II, Henrykiem VII oraz hrabią szweryńskim 24 września 1223 r. w Nordhausen⁴¹.

Nie wiadomo, czy Audacja-Małgorzata towarzyszyła mężowi, który stawił się w miejscu prowadzonych negocjacji. Z pewnością jednak miała wpływ na redakcję dokumentu z Nordhausen. Zapewne to ona zażądała, żeby w tekście układu, w którym omówiono główne sprawy – 1. sumę, którą Rzesza zobowiązywała się zapłacić Henrykowi za przekazanie jej królów duńskich, 2. nadanie Henrykowi dóbr będących lennem Rzeszy, 3. starania podjęte w celu budowy zamku w Boizenburgu i przekazanie go hrabiemu – pojął wyjęty z kontekstu umowy *passus* poświęcony matce Audacji-Małgorzaty. Cesarz i król zobowiązali się, że zwrócą matce żony hrabiego szweryńskiego, pani ze Sławna, zagrabione jej i wciąż przetrzymywane przez króla duńskiego dobra dziedziczne albo zapłacą za nie ekwiwalent 2 tys. grzywien wysokiej XV próby i wagi kolońskiej⁴². Z tego fragmentu trzeba się domyślać, że Hohenstaufowie musieli w jakiś sposób wymusić na Waldemarze II zwrot tych dóbr, ewentualnie odebrać mu je siłą czy też zapłacić wspomniane odszkodowanie. W zawartej umowie hrabia również zastrzegł, że gdyby umarł przed jej wypełnieniem, to pieniądze (w wyjściowej kwocie było to 52 tys. grzywien)⁴³ mają zostać przekazane jego żonie, synom, spadkobiercom, krewnym, a także jego przyjaciółom.

⁴¹ MUB, Bd. 1, nr 290. W polskiej literaturze przedmiotu pojawiły się zaskakujące twierdzenia w sprawie pokrewieństwa łączącego sygnatariuszy tych układów, zob. G.J. Brzustowicz, *Postępowanie z jeńcami wojennymi w Nowej Marchii i na Pomorzu Zachodnim w średniowieczu*, „Rocznik Chojeński” 2015, t. 8, s. 153–154.

⁴² R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 303; E. Rymar, *Dobrostała, księżniczka zachodniopomorska...*, s. 37.

⁴³ 45 tys. grzywien miał zapłacić hrabiemu Waldemar II, resztę Rzesza w zamian za przejście od niego królewskich jeńców. Tak powszechnie we współczesnej literaturze przedmiotu ograniczanie sumy wykupu do 45 tys. (zob. G. Jakobsen, *Wicked count Henry...*, s. 328; N. Hybel, *The Nature of Kingship...*, s. 336) jest więc obrazem niepełnym. Poprawniej w tej sprawie P. Thorau, *König Heinrich (VII.)...*, s. 206, 214.

Wśród tych ostatnich byli spokrewnieni z Henrykiem hrabiowie von Lüchow i jego sojusznicy, wśród których można wyliczyć hrabiów von Danneberg, von Dassel i von Schaumburg. Listę beneficjentów zawartej umowy nie otworzyli jednak oni, a właśnie Audacja-Małgorzata, po której wspomniano jej synów. Należy się domyślać, że ta kolejność oddaje wpływ hrabiny na kształt osiągniętego porozumienia.

W układzie z 1223 r. między Rzeszą i hrabią Henrykiem zakładano, że władca duński może nie zechce zwrócić dobrowolnie spornych między Rzeszą i Danią ziem Sławii („*terras Slauię, super quibus causa uertitur inter imperium et regnum Datie*”). Stąd też pojawił się plan interwencji zbrojnej panów Rzeszy. Planowano więc odebranie Duńczykom spornych ziem i oddanie ich tym, którym wcześniej zagrabiła je Dania. W 1223 r. wymieniano wśród nich, oprócz hrabiego szweryńskiego i jego dziedziców, także małoletnich margrabiów brandenburskich, hrabiego Adolfa z Dassel, hrabiego Adolfa z Holsztynu i krewnych hrabiego szweryńskiego. Warunki odzyskania utraconych ziem były przynajmniej dwa. Pierwszy dotyczył pomocy udzielonej Rzeszy przez poszkodowanych w odzyskaniu straconych ziem. Drugi dotyczył zyskania uznania w oczach Henryka I. Hrabia miał decydować wedle własnego zdania o tym, kto odzyska utracone terytoria. W podjętej decyzji mieli go wspierać wybrani do tego celu arbitrzy. Z oczywistych względów nie było wśród nich żony hrabiego. Można się jednak zastanawiać, czy gdyby układ wszedł w życie na wspomnianych warunkach, to pomorskie pochodzenie Audacji-Małgorzaty nie miałyby znaczenia w ustaleniach dotyczących jej rodzinnych stron i wyrwania ich spod duńskiego władcy.

Dnia 4 lipca 1224 r. zawarto kolejny układ dotyczący warunków uwolnienia króla duńskiego i jego syna⁴⁴. Kształt tej umowy zdefiniowali tym razem wysłannicy cesarza (m.in. mistrz krzyżacki Herman von Salza i przedstawiciele wyższego duchowieństwa niemieckiego z arcybiskupem kolońskim Engelbertem z Bergu na czele). W tekście tego układu zaszła subtelna zmiana co do treściowej hrabiego szweryńskiego. Traktat nie zawierał już informacji o udziale Hohenstaufów w zwrocie dóbr dominie sławieńskiej. Stwierdzono w nim po prostu, że to król duński ma te dobra zwrócić albo zapłacić odszkodowanie we wspomnianej wyżej wysokości. Zmiana ta wynikała stąd, że król duński i jego połabski namiestnik

⁴⁴ MUB, Bd. 1, nr 305.

Albrecht von Orlamünde musieli podporządkować się prawom Rzeszy, czyli faktycznie stać się jej lennikami i zrealizować ustalenia decydentów cesarstwa. Dzięki temu król, zmuszony do zwrotu ziem Rzeszy, mógłby zachować położone w niej i zakupione przez siebie majątki, a Albrecht von Orlamünde z powrotem uzyskać kontrolę przynajmniej nad częścią Połabia. Oczywiście utrzymywałby ją nie jako lennik Waldemara II, ale Rzeszy.

Wedle aktualnej wersji umowy hrabia szweryński oprócz okupu miał uzyskać od króla duńskiego i hrabiego z Orlamünde zwrot Boizenburga i ziemi szweryńskiej wraz z przyległościami. Hrabia byłby więc jedynym właścicielem tych ziem, uzależnionym tylko od ich nadania jako lenn przez Rzeszę. Poza tym miał prawo do odbudowy zamku Wottmunde i do dóbr uzyskanych wcześniej przez niego od hrabiego Albrechta von Orlamünde. Warunki te jasno wskazują na chęć umocnienia swojej pozycji przez hrabiego Henryka w rodzimym Szweryniu i na Połabiu⁴⁵.

Poza zasięgiem wpływów Henryka pozostawał Wittenburg, który wcześniej należał do jego brata Gunzelina II⁴⁶. Dysponentem tego terytorium miał być dalej Albrecht von Orlamünde. Z włości, które miał zwrócić hrabia Albrecht, wyłączono dobra nadane przez Askańczyka niejakiemu Dietrichowi Scacmanowi. Rycerz ten należał do otoczenia hrabiego Henryka ze Szwerynu. Dietrich, wraz z synami swojej ciotki ze strony matki, uzyskał te dobra od hrabiego Albrechta. Zaraz po tym poruszono sprawę wspomnianego już zwrotu lub odszkodowania przeznaczonego dla matki żony hrabiego Henryka. Tym samy problem teściowej hrabiego Henryka nie był już jedynym „prywatnym” wtrętem, który znalazł się w projekcie porozumienia z 1224 r.

Przełomem w długotrwałych negocjacjach miało być uwolnienie Waldemara II, co zaplanowano na początek listopada 1224 r. Decyzja ta zapadła na zjeździe Rzeszy podczas spotkania króla

⁴⁵ Oczywiście, ze względu na wcześniejsze zobowiązania krucjatowe Waldemara II i udział w negocjacjach duchowieństwa Rzeszy, a zwłaszcza mistrza krzyżackiego Hermana von Salzy, spora część układu dotyczyła wyprawy krzyżowej, na którą po uwolnieniu miał się udać Waldemara II. W traktacie pojawił się też passus określający przyszłe relacje Waldemara II z biskupami północnoniemieckimi: Lubeki, Ratzenburga i Szwerynu. Odtąd mieli swe regale uzyskiwać od Rzeszy, a nie od duńskiego władcy.

⁴⁶ Zob. R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 322–323; W. Meyer, *Geschichte der Grafen von Ratzeburg...*, s. 105–106.

rzymskiego Henryka VII i princepsów Rzeszy ze stroną duńską na czele, której przewodził Albrecht von Orlamünde. Miejscem, gdzie w zamian za określoną część okupu chciano wypuścić Waldemara, stanowił obóz założony w Blakende nad Łabą⁴⁷. Hrabia Albrecht, wyposażony przez poddanych uwięzionego władcy w ogromną sumę pieniędzy, przybył na spotkanie wraz z duńskimi możnymi, Wisławem I rugijskim i – jak przyjmuje się niekiedy w literaturze przedmiotu – jakimiś Słowianami⁴⁸. Można założyć, że byli to poddani meklemburskiego princepsa Henryka I Borwina lub ewentualnie Pomorzanie. Ze względu na eskalację niemieckich żądań albo niechęć do wypełnienia porozumienia ze strony hrabiego Albrechta von Orlamünde negocjacje zerwano. Duńska delegacja w gniewie wróciła na kontrolowany przez siebie brzeg Łaby. Władcy duńscy dalej pozostali w rękach hrabiego szweryńskiego.

Jeszcze przed końcem 1224 r. na Połabiu wybuchła regularna wojna. Wobec niewoli Waldemara II i jego syna Waldemara III o swoje prawa do tronu duńskiego upomniał się syn króla Waldemara I, a więc były biskup szlezwicki i były arcybiskup Bremy Waldemar⁴⁹. Jego bunt zaczął brutalnie dławić Albrecht von Orlamünde. Przeciwko jego postępowaniu wystąpiła szybko koalicja aktualnego arcybiskupa Bremy Gerharda II, hrabiów: szweryńskiego, holsztyńskiego, dannenberskiego, lüchowskiego, schladenskiego i princepsa Werle – Mikołaja. W stronę niemieckich aliantów coraz przychylniej zaczęli spoglądać też mieszczanie Hamburga i Lubeki. W styczniu 1225 r. siły Albrechta von Orlamünde, wspomagane przez innego siostrzeńca króla

⁴⁷ MUB, Bd. 1, nr 307; zob. U. Lange, *Grundlagen der Landesherrschaft der Schauenburger in Holstein*, T. 2, „Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte” 1975, Bd. 100, s. 84; P. Thorau, *König Heinrich (VII)...*, s. 225.

⁴⁸ PU, Bd. 1, nr 224; R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 330. Duńczycy już w 1223 r. mogli zabiegać o lojalność Pomorza w obliczu uwięzienia króla Waldemara II. W tym samym roku na zjeździe we Wkryujściu (*ibidem*, nr 213) gościł jeden z urzędników władcy duńskiego, zob. E. Rymar, *Księstwa zachodniopomorskie, zwłaszcza ich potęgę zaodrzańską u schyłku dominacji duńskiej (1215–1223/1228)* [w:] *Scriptura, diploma, sigillum. Prace ofiarowane Profesorowi Kazimierzowi Bobowskiemu*, red. J. Zdrenka, J. Karczewska, Zielona Góra 2009, s. 330; M. Smoliński, *Termin zjednoczenia ziemi słupskiej z Pomorzem Gdańskim w świetle nowych badań nad historią Pomorza w XII i XIII wieku* [w:] *Słupsk i ziemia słupska od średniowiecza do współczesności*, red. W. Skóra, A. Teterycz-Puzio, Słupsk 2021, s. 86.

⁴⁹ W. von Bippen, *Waldemar, Bischof von Schleswig* [w:] *Allgemeine Deutsche Biographie*, Bd. 40, Leipzig 1896, s. 687–688; U. Lange, *Grundlagen der Landesherrschaft...*, T. 2, s. 91.

Waldemara II (pochodzącego z Welfów Ottona z Brunszwiku-Lüneburga zwanego Dziecięciem), przegrały bitwę pod holsztyńskim Mölln. Albrecht von Orlamünde dostał się do niewoli hrabiego Henryka ze Szwerynu⁵⁰. Bitwa ta właściwie zakończyła okres duńskiego panowania nad północnym Połabiem⁵¹. Po stronie antyduńskiej koalicji stanęły również najważniejsze miasta regionu – Hamburg i Lubeka. Osobistym sukcesem hrabiego Henryka I było opanowanie całego Szwerynu wraz z najważniejszą jego twierdzą, a więc zamkiem szweryńskim. Tam też wkrótce prawdopodobnie przetransportowano królewskich jeńców.

Klęska, jaką w 1225 r. poniosła strona duńska, skłoniła skandynawskich możnych do wystąpienia z nowym projektem układu o uwolnienie Waldemarów. Jego tekst był więc autorstwa duńskiego, do którego hrabiowie niemieccy wnieśli tylko stosunkowo niewielkie poprawki. Ugodę zawarto 17 listopada 1225 r.⁵² Uwolnienie Waldemara II miało być płatne w wyznaczonych ratach: 45 tys. grzywien dobrej próby i kolońskiej wagi, złoto, które należało do regaliów królowej Danii (poza tym, co rozdała klasztorom i Kościołowi), 4000 łokci sukna flandryjskiego, 250 futer, 50 koni bojowych (*dextrarios*) i 50 wierzchowców (*palefridos*). Ubezpieczeniem poszczególnych rat spłaty długu mieli być dostarczeni przez Duńczyków zakładnicy i wskazani do tego poręczyciele. Tych pierwszych wybierać mógł sam hrabia Henryk. W tym gronie zakładników byli też pozostali synowie Waldemara II. Wraz z realizacją litery układu mieli oni cyklicznie trafiać w ręce hrabiego. Pierwszym przewidzianym do wydania hrabiemu szweryńskiemu był królewicz Eryk, a na kolejnych zakładników przewidziano także Abla i Krzysztofa.

Swój udział w przyjęciu porozumienia miała również Audacja-Małgorzata. Król duński i jego synowie, biskupi i możni duńskiego królestwa zaprzysięgli przyjęty układ hrabiemu Henrykowi, jego żonie, synom, krewnym i przyjaciółom. W układzie tym nie

⁵⁰ C.F. Allen, *Geschichte des Königreiches Dänemark...*, s. 110; F.Ch. Dahmann, *Geschichte von Dänemark...*, s. 385; R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 337; G. Jakobsen, *Wicked count Henry...*, s. 328; N. Hybel, *The Nature of Kingship...*, s. 336; A. Hoffmann, *A. v. Orlamünde, Gf. v. Holstein* [w:] *Lexikon des Mittelalters*, Bd. 1, Stuttgart–Weimar 1980, s. 320.

⁵¹ R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 337; W. Meyer, *Geschichte der Grafen von Ratzeburg...*, s. 109.

⁵² MUB, Bd. 1, nr 317; R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 337 *et seq.*; W. Meyer, *Geschichte der Grafen von Ratzeburg...*, s. 106; P. Thorau, *König Heinrich (VII.)...*, s. 246–251.

powrócono już jednak do roszczeń teściowej hrabiego. Fakt ten mógł być spowodowany tym, że tekst umowy ułożyli Duńczycy, którzy niespecjalnie przejmowali się losem matki hrabiny szweryńskiej. Inną ewentualnością była utrata przez Danię kontroli nad terenami zagrabionymi wcześniej matce hrabiny. Rymar zakładał, że ziemia sławieńska do końca 1225 r. mogła zostać opanowana przez Świętopełka gdańskiego⁵³. Teza ta da się odnieść do zajęcia Słupska w tym okresie przez władcę wschodniopomorskiego⁵⁴. Ślady jego panowania w ziemi sławieńskiej są nieco starsze, co oczywiście nie wyklucza przynajmniej próby zajęcia tej ziemi w dobie „słupskiej” kampanii Świętopełka.

Brak informacji o roszczeniach matki Audacji-Małgorzaty być może wynikał z innego fragmentu układu zawartego w 1225 r. Napisano w nim, że „pan król musi przekazać Rzeszy wszystkie ziemie, które leżą między rzekami Eider i Łabą, które należały do Rzeszy, a mianowicie od ujścia Eider do wody Leuwolesove (= Levensau, strumień w dzisiejszym Szlezwiku-Holsztynie) i stamtąd do morza, także ziemie pana Borwina, wszystkie ziemie słowiańskie za wyjątkiem Rugii”⁵⁵. Dokumenty będące w posiadaniu duńskiego władcy, udowadniające jego prawa do spornych ziem, powinien otrzymać hrabia Henryk. Król duński musiał się podporządkować prawom Rzeszy i wyrzec wspierania Albrechta von Orlamünde. Skoro więc Waldemar II musiał zwrócić „omnes terras Scaluae”, to być może w tym określeniu mieściły się ziemie zajęte wcześniej przez króla duńskiego kosztem teściowej hrabiego szweryńskiego. Tym bardziej że od czasu rokowań w 1223/1224 r. Henryk został uznany za lennika Rzeszy. Audacja-Małgorzata miała też prawo do ubiegania się o spadek po swojej matce, w czym powinien ją wspierać mąż⁵⁶.

⁵³ E. Rymar, *Rodowód...*, s. 215.

⁵⁴ Zob. w tej sprawie J. Spors, *Dzieje polityczne ziem sławieńskiej, słupskiej i białogardzkiej XII–XIV wieku*, Poznań 1973, s. 100 *et seq.*; G. Labuda, *Marginalne uwagi o dziejach Pomorza sławieńsko-słupskiego w XII i XIII wieku*, ZH 1977, t. 42, z. 2, s. 95 *et seq.*; D. Knopik, *Polityczne okoliczności opanowania ziemi sławieńskiej przez Świętopełka gdańskiego*, ZH 1999, t. 64, z. 1, s. 7–34; M. Smoliński, *Termin zjednoczenia...*, s. 79 *et seq.*

⁵⁵ MUB, Bd. 1, nr 317; zob. w tej sprawie: R. Klempin [w:] PU, Bd. 1, komentarz do nr. 218; F. Wigger, *Ueber die Stammtafel...*, s. 74–75.

⁵⁶ W XIX w. niemieccy historycy zakładali, że kobiety nie miały prawa do dziedziczenia praw feudalnych. Od tej zasady były jednak wyjątki. Sposób dziedziczenia przez władców Szwerynu miał być jednym z nich. Córki, wobec braku męskiego potomstwa, również zyskiwały prawo do sukcesji. Wytłumaczeniem tej sytuacji

Umowę z 1225 r. znaną z dwóch wersji (konceptu i oryginału) zaprzysięgli – i umocnili przyłożeniem swych pieczęci: król duński, jego synowie, duchowni i możnowładcy królestwa duńskiego – hrabiemu Henrykowi, jego żonie (wymienionej w oryginale), jego synom (tak określonym w oryginale) lub dziedzicom (w ten sposób nazwanym w koncepcie), krewnym (wspomnianym w oryginale) oraz przyjaciółom (określonym w ten sposób w obu wersjach dokumentu), do których zaliczono hrabiów: Volarda z Dannenbegu, Henryka von Schladen, Adolfa z Holsztynu, Henryka von Lüchow i princepsa Henryka von Werle Młodszego⁵⁷. Warto zwrócić uwagę, że hrabina była drugą, oprócz królowej duńskiej, kobietą wymienioną w układzie. Wymieniono ją jako przedstawicielkę jednej ze stron umowy. Obie te okoliczności dobrze poświadczają pozycję wyznaczoną jej przez toczące się wydarzenia polityczne.

Istotnym skutkiem opisywanego porozumienia była możliwość skupienia władzy w całym Szwerynie w ręku jej męża. Młody, bo zapewne dopiero 7-letni wnuk króla duńskiego Mikołaj, za radą duńskich możnych, miał zrezygnować ze wszystkich dóbr i praw, które posiadał w Szwerynie⁵⁸. Oznaczało to faktycznie przekreślenie podziału hrabstwa szweryńskiego, zapoczątkowanego jeszcze za czasów życia Henryka I i Guncelina II i ugruntowanego przez dziedziczenie w jego części przez wnuka króla Danii. Całe hrabstwo mieli w przyszłości dziedziczyć synowie Henryka i Audacji-Małgorzaty.

Król Waldemar II odzyskał wolność przed Bożym Narodzeniem 1225 r. Przez kolejne pół roku starał się wywiązywać z nałożonych na niego zobowiązań. Dzięki temu uwolniono też jego najstarszego syna, Waldemara III. Gwarantami pozostałych wypłat i wykonania układu z 1225 r. zostali wówczas m.in. pozostali synowie króla: Eryk, Abel i Krzysztof, przetrzymywani odtąd w Szwerynie. Po Wielkanocy 1226 r., nie zważając już na ich los, władca duński rozpoczął starania w kurii papieskiej o unieważnienie porozumienia i zwolnienie go z danego słowa⁵⁹. Dla obu stron sporu szybko

miało być połączenie prawa feudalnego ze słowiańskimi zwyczajami dziedziczenia, zob. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 292.

⁵⁷ MUB, Bd. 1, nr 317.

⁵⁸ Zob. o tym Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 354.

⁵⁹ MUB, Bd. 1, nr 325–329; *Schleswig-Holstein-Lauenburgische Regesten...*, nr 445; R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 363–364; M. Smoliński, *Polityka zachodnia...*, s. 66.

więc stało się jasne, że sprawę konfliktu duńsko-niemieckiego rozstrzygnie nowa wojna.

Przygotowując się do niej, koalicja hrabiów niemieckich, w tym hrabia Szwerynu, postanowiła odwołać się do pomocy nominalnego właściciela praw zwierzchnich przynajmniej do części spornych ziem między Rzeszą i Danią. Chodziło o spadkobiercę Bernarda I saskiego, który został księciem saskim, ze Szkodą Welfów, po depozycji Henryka Lwa w 1180 r. Alianci poprosili o pomoc syna Bernarda I, księcia saskiego Albrechta I. Dnia 16 lutego 1227 r. w Lubece, która również była częścią antyduńskiej koalicji, Albrecht nadał w lenno hrabiemu Henrykowi, jego żonie i dziedzicom Boizenburg z przyległościami i Szweryn z przyległościami. Dodatkowo hrabia, jego żona i dzieci uzyskali prawa do Wittenburga, który wcześniej był własnością Gunzelina II. Zamek ten otrzymali wraz z przyległościami i ziemiami ornymi i nieuprawianymi⁶⁰. Hrabina szweryńska, tak więc jak w wypadku poprzednich układów, również została objęta jego postanowieniami.

Losy wojny rozstrzygnęły się 22 lipca 1227 r. podczas bitwy pod Bornhöved koło Oberpoden. Siły niemieckie, w których skład wchodziły oddziały arcybiskupa Bremy Gerharda II, księcia saskiego Albrechta I, hrabiów: Henryka szweryńskiego, Adolfa holsztyńskiego, Woldenbergu, Schladen, Dannenbergu i Lüchow, synów nieżyjącego już princepsa Słowian Henryka I Borwina, szczególnie licznych oddziałów wystawionych przez Lubekę i Hamburg oraz burgrabiów Magdeburga i Wettynu, odniosły druzgocące zwycięstwo nad Waldemarem II i Ottonem Dziecięciem⁶¹. O klęsce

⁶⁰ MUB, Bd. 1, nr 338; F.Ch. Dahlmann, *Geschichte von Dänemark...*, s. 390; R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 371; o polityce Albrechta I w tej sprawie zob. H. Steudener, *Albrecht I., Herzog zu Sachsen 1212–1260*, „Zeitschrift des Harz-Vereins für Geschichte und Altertumskunde” 1895, Bd. 28, H. 1, s. 40 *et seq.*; U. Lange, *Grundlagen der Landesherrschaft...*, T. 2, s. 86; P. Thorau, *König Heinrich (VII.)...*, s. 306 *et seq.*

⁶¹ Z licznych opracowań dotyczących bitwy i jej znaczenia dla terenów Rzeszy zob. P.E. Hasse, *Die Schlacht bei Bornhöved*, „Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte” 1877, Bd. 7, s. 1–20; E. Hoffman, *Die Bedeutung der Schlacht von Bornhöved für die deutsche und skandinavische Geschichte*, „Zeitschrift des Vereins für Lübeckische Geschichte und Altertumskunde” 1977, Bd. 57, s. 9–35; P. Thorau, *König Heinrich (VII.)...*, s. 314–319; J. Meyn, *Die Schlacht bei Bornhöved (1227) und ihre Folgen: das askanische Herzogtum Sachsen bis zum Ende des 13. Jahrhunderts* [w:] *Herrscherwechsel im Herzogtum Lauenburg*, hrsg. v. E. Opitz, Mölln 1998, („Kolloquium. Lauenburgische Akademie für Wissenschaft und Kultur”, Bd. 10), s. 7–24.

Duńczyków zadecydowało przejście na niemiecką stronę oddziałów z Dietmarschen, które do walki przystąpiły jako część wojsk duńskich. Ranny król duński ledwo zdołał zbiec z pola bitwy. O kolejnego jeńca wzbogacił się jednak znowu Henryk ze Szwerynu, który zdołał ująć księcia Ottona Dziecię.

Hrabia Henryk przed wyruszeniem w pole dokonał kilku nadań na rzecz instytucji kościelnych. Współuczestniczyła w nich również jego żona. 15 lutego 1227 r., za radą dziekana kanoników szweryńskich Zygfryda, dał owym kanonikom czwartą część dziesięciny z ziemi Zelesen. Audacja-Małgorzata wraz z dziećmi wyraziła na te nadanie zgodę⁶². 23 czerwca 1227 r. dla zbawienia własnej duszy hrabia częściowo nadał, a częściowo sprzedał joannitom wieś Mooras. Jego żona, tym razem wymieniona w dokumencie pod imieniem „Małgorzata”, oraz ich synowie Helmold i Gunzelin wsparli decyzję Henryka I poprzez udzielenie na nią zgody. Opisaną czynności dokonano podczas lokalnego zjazdu możnych. Wzięli w nim udział brat hrabiego szweryńskiego Fryderyk, przedstawiciele miejscowego duchowieństwa z biskupem szweryńskim Brunwardem na czele oraz duchowni związani swymi urzędami z Kościołem w Lubecie⁶³.

Audacja-Małgorzata, jako żona udzielająca zgody na działania prawne męża czy też ewentualnie jako ich świadek, wystąpiła także na początku 1228 r. Konsensu na wystawiane przez Henryka I przywileje hrabina udzieliła 16 lutego 1228 r., gdy jej mąż uwolnił mieszkańców wsi Medwege od wszelkich feudalnych obciążeń, za wyjątkiem obowiązku obrony kraju⁶⁴. W roli świadka dokumentu wystawionego przez męża Audacja-Małgorzata wystąpiła w dyplomie datowanym na lata 1227–1228. Był to jeden z ostatnich aktów prawnych, w którym uczestniczył zmarły w 1228 r. hrabia szweryński Henryk. Dokument dotyczył nadania wolności celnych i zwolnienia od płacenia bedy przez kupców lubeckich odwiedzających kraj hrabiego⁶⁵. Hrabina otworzyła listę świadków tego przywileju. Po niej wymieniono syna hrabiowskiej pary, Gunzelina. Ponieważ w dokumencie brak wzmianki o młodszym ich potomku Helmoldzie, to przyjmuje się, że musiał on umrzeć przed 1228 r.⁶⁶

⁶² MUB, Bd. 1, nr 347.

⁶³ *Ibidem*, nr 340.

⁶⁴ *Ibidem*, nr 348.

⁶⁵ *Ibidem*, nr 345.

⁶⁶ F. Wigger, *Ueber die Stammtafel...*, s. 70.

Śmierć męża postawiła hrabinę szweryńską w bardzo trudnej sytuacji. Z powodu małoletności jej syna Gunzelina III to na nią i istniejącą przy jej dworze radę spadła decyzja o dalszym postępowaniu z jeńcami przetrzymywanymi w Szwerynie. Co więcej, ponieważ jej mąż wraz z nią i dziećmi uznał się lennikiem księcia saskiego Albrechta I, hrabina nie mogła być do końca suwerenna w swych decyzjach. Wedle zachowanych źródeł po śmierci Henryka jego syn Gunzelin III i wspierająca go rada podjęli decyzję o uwolnieniu księcia Ottona Dziecięcia⁶⁷. Przeciwno tym zamierzeniom miał jednak zaprotestować książę saski. Askańczyk zamierzał wykorzystać niewielę Welfa i zmusić go do rezygnacji ze spornych dla księstwa saskiego i Brunszwiku terenów nad Łabą (zwłaszcza z Lauenburga) oraz z zamku Hitzacker. Opór Albrechta I stawił Audację-Małgorzatę i jej nieletniego syna co najmniej w niezręcznej sytuacji. Losem Ottona Dziecięcia, spokrewnionego m.in. z ówczesnym królem Anglii, żywo interesowano się tak w Brytanii, jak i Stolicy Apostolskiej⁶⁸. W sprawie jego uwolnienia działania dyplomatyczne podejmowali nie tylko król duński, ale też i jego siostra Helena – matka przetrzymywanego księcia Brunszwiku i Lüneburga⁶⁹. To właśnie król Waldemar II zwrócił się do papieża Grzegorza IX z prośbą, żeby upomniął wdowę po hrabim szweryńskim i nakłonił ją do uwolnienia więźniów przetrzymywanych w Szwerynie⁷⁰. Przed brunszwicko-lüneburskim księciem stało

⁶⁷ *Annales Stadenses auctore M. Alberto ab O.c. – 1256*, ed. M. Lappenberg [w:] MGH SS, Bd. 16, Hannover 1896, s. 360; MUB, Bd. 1, nr 350; R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 380–381; H. Steudener, *Albrecht I., Herzog zu Sachsen...*, s. 46.

⁶⁸ MUB, Bd. 1, nr 366.

⁶⁹ *Urkundenbuch zur Geschichte der Herzöge von Braunschweig und Lüneburg und ihrer Lande*, hrsg. v. H. Sudendorf, Teil 1: *Bis zum Jahre 1341*, Hannover 1859, nr 11; MUB, Bd. 1, nr 353; R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 379–380. Helena wyszła za mąż za Wilhelma brunszwickiego w 1202 r., a ich małżeństwo traktowano jako świadectwo umocnienie duńskich wpływów na Polabiu. Zaaranżował je Otton IV spierający się wówczas z Filipem szwabskim o władzę w Rzeszy, zob. E. Boshof, *Die Entstehung des Herzogtums Braunschweig-Lüneburg* [w:] *Heinrich der Löwe*, hrsg. v. W.D. Mohrmann, Göttingen 1980 („Veröffentlichungen der Niedersächsischen Archivverwaltung”, Bd. 39), s. 256; P. Thorau, *König Heinrich (VII.)...*, s. 312–313; G. Pischke, *Brunonen und Welfen als Königskandidaten und Königswähler vom 11. bis 14. Jahrhundert* [w:] *Königliche Tochterstämme, Königswähler und Kurfürsten*, hrsg. v. A. Wolf, Frankfurt a.M. 2002, s. 138–139.

⁷⁰ MUB, Bd. 1, nr 361; R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 381; G. Pischke, *Brunonen und Welfen...*, s. 140.

wówczas także zadanie objęcia dóbr po zmarłym krewnym, palatynie Henryku. Zmarł on w kwietniu 1227 r., zapisując swe władztwo Ottonowi Dziecięciu. Ze względu na apetyty Staufów, a zwłaszcza Henryka VII, realizacja tego testamentu nie była prostą sprawą. Otton Dziecię, chcąc zachować spadek odziedziczony po zmarłym krewnym, nie mógł więc pozwolić sobie na zbyt długi pobyt w niewoli i prowadzenie rozwlekłych negocjacji w sprawie uwolnienia⁷¹.

Papież, może nieco spóźniony, na rzecz uwolnienia księcia Brunswiku i Lüneburga Ottona interweniował w grudniu 1228 r.⁷² Jego list stanowi niezaprzeczalne świadectwo pozycji politycznej hrabiny szweryńskiej. Grzegorz IX nie kierował listu do Gunzelina III – oficjalnego następcy hrabiego Henryka. Napisał wprost do Audacji-Małgorzaty, uznając ją za najważniejszą osobę mającą wpływ na przebieg wydarzeń, pomijając zupełnie jej regencyjną funkcję nad nieletnim synem. Oficjalne pismo papież rozpoczął od odwołania się do łagodności i miłosierdzia mającego jakoby cechować kobiety. Potem wyjaśnił, że obowiązkiem Kościoła jest upominanie się o więźniów i poniżonych. Myślał tu oczywiście o Ottonie i synach Waldemara II. Wedle papieża hrabina była zobowiązana o zadbanie o odpuszczenie swoich grzechów, o własne sumienie i honor. W związku z tym nie mogła dalej przetrzymywać więźniów bez obrazy Boga i ludzkiego wstydu. Co więcej, jeśli hrabina spełniłaby papieską prośbę o uwolnienie więźniów, to mogła być pewna udzielenia pomocy przez Stolicę Apostolską zarówno jej, jak i jej poddanym. Papież obiecał za nią się modlić i nigdy przeciwko niej nie występować. Grzegorz IX, redagując swoje pismo, miał więc nadzieję, że dzięki jego interwencji zakończy się przynajmniej niewola Ottona Dziecięcia. Ten ostatni – jak sam z kolei twierdził w swoim dokumencie – podczas uwięzienia był wiele czasu trzymany „w żelaznych okowach”⁷³. Trudno stwierdzić, czy te barwne określenie nie wynikało z kompozycji dokumentu, a jeśli nie, to w jakim okresie książę był zmuszony znosić zakucie w kajdany.

Może jeszcze zanim list papieża Grzegorza IX trafił na dwór szweryński hrabiny, jej syn Gunzelin III oraz ich lenny zwierzchnik

⁷¹ Zob. E. Boshof, *Die Entstehung des Herzogtums Braunschweig-Lüneburg...*, s. 264 *et seq.*; P. Thorau, *König Heinrich (VII.)...*, s. 320–328; G. Pischke, *Brunonen und Welfen...*, s. 139.

⁷² MUB, Bd. 1, nr 361; R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 381; E. Boshof, *Die Entstehung des Herzogtums Braunschweig-Lüneburg...*, s. 266.

⁷³ MUB, Bd. 1, nr 367.

Albrecht I saski zdołali się już porozumieć z Welfem. W dokumencie datowanym na początek 1229 r. Otton Dziecię zaprzysiął, że nie będzie szukał zemsty na Gunzelinie III ze Szwerynu i zapewni mu ochronę. Poza tym obiecał jemu, jego przyszłym dziedzicom, a także jego matce i – co istotne – też niewymienionej z imienia siostrze⁷⁴, że zwróci im dobra, które w lenno uzyskali od Welfów ojciec i stryj hrabiego wraz z lennem i dochodem z zamku w Lüneburgu w wysokości 100 grzywien rocznie. Przyszłe spory między obiema stronami mieli rozstrzygać czterej do tego celu powoływani arbitrzy. Dodatkowo Otton musiał zaprzysiąc, że nie udzieli pomocy królowi duńskiemu przeciwko hrabiemu szweryńskiemu. Poza tym ksiązę gwarantował również prawa kupcom szweryńskim odwiedzającym ziemie Ottona. Układ został zaprzysiężony przez pięciu rycerzy i trzydziestu ministeriałów. Otton na koniec obiecał, że jeśli postanowienia umowy zostaną złamane, to sam stawi w Szwerynie do dyspozycji hrabiego Gunzelina. Ustanowieni gwarancji księżęcej strony mieli wtedy wydać zamek w Lüneburgu w ręce hrabiego i księcia saskiego. Przywołanie Albrechta I saskiego nie było w tym względzie przypadkowe. Otton Dziecię, chcąc zawrzeć pokój z hrabią ze Szwerynu i faktycznie też jego matką, musiał wcześniej zgodzić się na oddanie Albrechtowi I połabskiego Lauenburga i zamku Hitzacker⁷⁵.

Zawarty układ zabezpieczył prawa do lenn nie tylko Gunzelinowi III i ewentualnie jego potomkom. Obejmował też niewymienioną imiennie siostrę hrabiego. Wiadomo, że Audacja-Małgorzata miała nie jedną, ale kilka (może w sumie pięć) córek. Trudno wnioskować, dlaczego w dyplomie mówiono tylko o jednej? Może po prostu w spisanim dyplomie doszło do pomyłki. Choć notariusz wpisał tylko jedną siostrę Gunzelina III, to intencją strony szweryńskiej było uwzględnienie wszystkich córek hrabiny, które na przykład nie zostały jeszcze wówczas wydane za mąż⁷⁶. Zabezpieczenie ich przyszłych losów, wobec przykrego doświadczenia związanego z przedwczesną śmiercią Helmolda II, młodszego syna Audacji-Małgorzaty, z pewnością było jednym z celów działań hrabiny.

⁷⁴ F. Wigger, *Ueber die Stammtafel...*, s. 78.

⁷⁵ MUB, Bd. 1, nr 364; *Schleswig-Holstein-Lauenburgische Regesten...*, nr 469; H. Steudener, *Albrecht I., Herzog zu Sachsen...*, s. 47–48.

⁷⁶ W sprawie tych córek zob. MUB, Bd. 1, nr 450, 451, Bd. 2, nr 1204; G.C.F. Lisch, *Audacia, Gemahlin des Grafen Heinrich I...*, s. 162; F. Wigger, *Ueber die Stammtafel...*, s. 80–81; A. Hofmeister, *Genealogische Untersuchungen...*, s. 44; E. Rymar, *Sprawa pochodzenia Ermengardy...*, s. 8–9.

O większej liczbie córek Henryka i Audacji-Małgorzaty wiadomo z dyplomu datowanego na 25 kwietnia 1236 r. Został on wystawiony w Erfurcie przez Johana, przełożonego niemieckich franciszkanów. Zezwolił on hrabinie Audacji i jej córkom na spowiedź, komunię, ostatnie namaszczenie i w końcu pochówek w klasztorze franciszkańskim, w Szwerynie. W dyplomie tym hrabina pojawiła się z czterema już dojrzałymi, ale mimo to jeszcze niezamężnymi córkami⁷⁷. Miejsce sporządzenia omawianego dyplomu sugeruje spotkanie rodziny hrabiny szweryńskiej. Założyć można, że gospodarzem tego zjazdu była jedna z córek Henryka i Audacji-Małgorzaty Matylda i jej mąż – hrabia Henryk von Gleichen. Przedstawiciele jego rodu od lat byli związani z Erfurtem poprzez pełnienie w nim urzędu wójta erfurckiego⁷⁸.

Z korespondencji między księciem Ottonem Dziecięciem i papieżem Grzegorzem wynika, że Welf po wyjściu na wolność wcale nie zamierzał spełnić tego, co zaprzysiął. Władca jeszcze w 1229 r. ubiegał się u papieża o zwolnienie z przyjętych zobowiązań⁷⁹. Swoje krzywdy zamierzał pomścić z bronią w ręku. Oczywiście jego wystąpienie było uzależnione od decyzji władcy Danii, dążącego do wydobycia swoich synów z aresztu szweryńskiego.

Waldemar II chciał dalej utrzymać sojusz z Ottonem. Może o tym świadczyć przywilej wystawiony przez króla Brunszwikowi, którego mieszkańcy mimo uwięzienia Ottona Dziecięcia zawsze dochowywali mu wierności⁸⁰. Jednocześnie, chcąc jednak odzyskać przynajmniej część dawnych wpływów, skoncentrował się na przygotowaniu do wojny z Lubeką. Polem rywalizacji było nie tylko Połabie, ale też Livonia i Estonia, gdzie lubeczanie wsparli

⁷⁷ MUB, Bd. 1, nr 450: „domina nobilis comittisa A. cum III^{or} eius domicellis”. W sprawie interpretacji terminu „domicella” zob. E. Rymar, *Dobrosława, księżniczka zachodniopomorska...*, s. 27; *idem*, *Sprawa pochodzenia Ermengardy...*, s. 8.

⁷⁸ H. Tumler, *Die Grafen von Gleichen als Vögte von Erfurt*, „Mitteilungen des Vereins für die Geschichte und Altertumskunde von Erfurt” 1935, H. 50, s. 54 *et seq.*; M. Wehrmann, *Zur Geschichte des Grafen Hermann von Gleichen*, „Mitteilungen des Vereins für die Geschichte und Altertumskunde von Erfurt” 1899, H. 20, s. 171–175; M. Smoliński, *Biskup kamiński Herman von Gleichen i jego związki z zakonami krzyżowymi [w:] Biskupi, lennicy, żeglarze*, red. B. Śliwiński, Gdańsk 2003 („Gdańskie Studia z Dziejów Średniowiecza” nr 9), s. 231 *et seq.*

⁷⁹ MUB, Bd. 1, nr 367; R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 383; E. Boschhof, *Die Entstehung des Herzogtums Braunschweig-Lüneburg...*, s. 267; G. Pischke, *Brunonen und Welfen...*, s. 140–141.

⁸⁰ MUB, Bd. 1, nr 357; *Urkundenbuch der Stadt Braunschweig*, hrsg. v. L. Haenselmann [dalej: UBSB], Bd. 2: *1031–1299*, Braunschweig 1895, nr 76.

miejscowych Niemców i zakon Kawalerów Mieczowych przeciwko Danii⁸¹. Waldemar II zamierzał też odwdziżyć się Rugii za jej postawę w konflikcie z lat 1225–1227 i jeśli nie przywrócić duńskiego zwierzchnictwa na Pomorzem, to przynajmniej wesprzeć Wisława I w jego sporze z Pomorzem⁸². Przygotowując się do tych przedsięwzięć, postanowił się pogodzić z wrogimi mu do niedawna niemieckimi princepsami: arcybiskupem Bremy Gerhardem II czy hrabią holsztyńskim Adolfem IV. Aktywne poparcie zbrojne Ottona Dziecięcia przez Danię było więc w ówczesnych warunkach raczej nierealne. Welfowi pozostało tylko złośliwe przeszkadzanie w planowanym małżeństwie córki króla angielskiego Henryka III z bratem Albrechta saskiego, hrabią Anhaltu Henrykiem⁸³.

Porozumienie między Ottonem Dziecięciem, hrabią szweryńskim i jego matką oraz Albrechtem I saskim umożliwiło zaprowadzenie zgody między Danią i Szwerynem. W 1230 r. w Szlezewiku, dzięki mediacji księcia saskiego Albrechta I i hrabiego Hermana von Orlamünde, Waldemar II zawarł ugodę z Gunzelinem III ze Szwerynu⁸⁴. Hrabia za 7 tys. grzywien i za to, co zapłacili dotąd duńscy zakładnicy i jeńcy, zgodził się uwolnić trzech synów króla i resztę skandynawskich więźniów. Skoro jeszcze za życia Henryka ze Szwerynu Dania zapłaciła mu około 18 tys. grzywien, to jego syn uzyskał około połowy początkowo wynegocjowanej sumy 52 tys. grzywien. Było to więc kompromisowe rozwiązanie, które stronie duńskiej

⁸¹ R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 390 *et seq.*; zob też uwagi dla okresu wcześniejszego u F. Kocha, *Livland und das Reich bis zum Jahre 1225*, Posen 1943, s. 65 *et seq.*

⁸² E. Rymar, *Konflikt pomorsko-meklemburski i pomorsko-rugijski w Czeczpieniu w warunkach likwidacji dominacji duńskiej na Pomorzu z lat 1223/27–1238/39* [w:] *A Pomerania ad ultimas terras. Studia ofiarowane Barbarze Popielas-Szultce w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*, red. J. Sochacki, A. Teterycz-Puzio, Słupsk 2011, s. 30 *et seq.*

⁸³ R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 383.

⁸⁴ MUB, Bd. 1, nr 374; F.Ch. Dahlmann, *Geschichte von Dänemark...*, s. 393–394; R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 387–389; E. Winkelmann, *Kaiser Friedrich II.*, Bd. 2: *1228–1233*, Leipzig 1897 („Jahrbücher der Deutschen Geschichte”), s. 221–222; H. Steudener, *Albrecht I., Herzog zu Sachsen...*, s. 53; G. Jakobsen, *Wicked count Henry...*, s. 329. O pokoju zawartym przez Waldemara II z innymi członkami wrogiego mu stronnictwa zob. U. Lange, *Grundlagen der Landesherrschaft...*, T. 2, s. 91; zob. też N. Hybel, B. Poulsen, *The Danish Resources c. 1000–1550. Growth and Recession*, Leiden–Boston 2007 („The Northern World North Europe and the Baltic c. 400–1700 AD. Peoples, Economies and Cultures”, vol. 34), s. 339.

łatwiej było spełnić. Ze strony szweryńskiej układ zawarli hrabia Gunzelin III i jego przyjaciele. W tekście umowy pierwszy raz chyba zabrakło wzmianki o matce hrabiego. Tym niemniej w dokumencie zawarto ponownie warunek, o który zawsze walczyli jeszcze jego ojciec Henryk ze Szwerynu wraz z żoną Audacją-Małgorzatą. Wnuk króla, Mikołaj, zrzekł się oficjalnie przed księciem saskim pretensji do Szwerynu. Król duński obiecał, że nie będzie go wspierał przeciwko Gunzelinowi III, ponieważ chce dochować pokoju i ugody zawartej z hrabią i jego przyjaciółmi. Niejako na osłodę król duński, zdążył jeszcze przed śmiercią (1241 r.) nadać Mikołajowi tę część hrabstwa hallandzkiego, do której prawo miał jego ojciec⁸⁵.

Rok 1230 rozpoczyna pewną cezurę w dziejach Audacji-Małgorzaty. Jej syn Gunzelin III powoli dobiegał wieku, w którym mógł się ożenić i objąć samodzielne rządy. Świadectwem tego były jego zaręczyny z Małgorzatą, córką Henryka II Borwina i siostrą princespów meklemburskich: Jana meklemburskiego i Mikołaja rostockiego. Zmówiny te umocniły układ graniczny zawarty między Meklemburgią i Szwerynem oraz sojusz wojskowy przeciwko wszystkiemu, za wyjątkiem księcia saskiego Albrechta I⁸⁶. Ze względu na młody wiek narzeczonych małżeństwo zawarto kilka lat później. Rymar uważał, że doszło do tego dopiero po 1235 r. W tym bowiem roku Gunzelin III, czyniąc nadania za zbawienie duszy swojej i matki, nic jeszcze o żonie w wystawionym przy tym dokumencie nie wspominał⁸⁷. Potwierdzenia daty ożenku Gunzelina III można poszukiwać w dokumencie z około 1236 r., w którym Audacja-Małgorzata została określona „czcigodną, ukochaną w Chrystusie [...] starszą hrabiną w Szwerynie”⁸⁸. Najwyraźniej więc w Szwerynie była już też młodsza hrabina, czyli żona Gunzelina III.

⁸⁵ R. Usinger, *Deutsch-dänische Geschichte...*, s. 395.

⁸⁶ MUB, Bd. 1, nr 381; F. Wigger, *Ueber die Stammtafel...*, s. 72; *idem*, *Stammtafeln des Großherzoglichen Hauses von Meklenburg*, JVMGA 1885, Bd. 50, s. 151; E. Rymar, *Dobroslawa, księżniczka zachodniopomorska...*, s. 28. Między narzeczonymi zachodziło pokrewieństwo i uzyskanie dyspensy na zawarcie małżeństwa pozostawiono Gunzelinowi. Z uwagi na deklaracje papieża Grzegorza IX w sprawie stosunków z Audacją-Małgorzatą załatwienie dyspensy nie stanowiło chyba jednak większego kłopotu. Niestety, zachowane źródła nic nie mówią o tym, czy faktycznie Gunzelin starał się o tę dyspensę, czy też obyło się bez niej.

⁸⁷ E. Rymar, *Rodowód...*, s. 138.

⁸⁸ MUB, Bd. 1, nr 451.

Układ z 1230 r. niósł jeszcze jeden warunek. Przyszli szwagrowie Gunzelina III, do czasu uzyskania przez niego pełnoletności, mieli być jego opiekunami. Nie wykluczało to oczywiście wpływu Audacji-Małgorzaty na działania syna. Hrabina dalej występowała jako osoba odpowiedzialna za sprawy majątkowe władztwa. Między 1231 a 1233 r. Osterlinda, opatka klasztoru w Quedlinburgu, wystawiła dokument, w który obiecała hrabinie i jej synowi (wymienionym w takiej kolejności) uzyskanie wójtostwa w Soltau wraz z zapewnieniem wieczystego i nieskrępowanego korzystania z niego ze wszystkimi dobrami, które wcześniej uzyskał od klasztoru Henryk szweryński⁸⁹.

Hrabiny zabrakło w dokumentach wystawionych przez prepozyta hildesheimskiego Fryderyka i jego bratanka Gunzelina III z około 1232 r. i 28 marca 1232 r. Prepozyt wraz z młodym hrabią dla zbawienia dusz: prepozyta Hermana, brata Fryderyka i drugiego stryja Gunzelina III, nadali wówczas żeńskiemu klasztorowi w Buxtehude dobra w Glüsingen⁹⁰. Skoro jednak przynajmniej jeden z dokumentuów świadczących o tym nadaniu wystawiono w Szwerynie, to trzeba założyć, że Audacja-Małgorzata – choć w dyplomach się nie pojawiła – to jednak była obecna przy spotkaniu jej szwagra i syna. Matka nie towarzyszyła już zapewne Gunzelinowi III, gdy u boku hrabiego Henryka von Dannenberg i Henryka von Lüchow przybył 8 maja 1232 r. wraz ze szweryńskimi ministeriałami Segebandem i Wernerem do Lüneburga na spotkanie z księciem Ottonem Dziecięciem⁹¹. W literaturze przedmiotu uznano więc, że w 1232 r. Gunzelin osiągnął samodzielność⁹².

Mimo uzyskania przez Gunzelina III samodzielności politycznej Audacja-Małgorzata zachowała przynajmniej przez jakiś czas wpływ na niektóre sfery polityki prowadzonej przez syna. O jej wysokiej pozycji może świadczyć tytułatura używana w stosunku do niej w zachowanych dokumentach po 1232 r. Występowała w nich jako „szlachetna pani hrabina ze Szwerynu”, niekiedy z określeniem „starsza hrabina”, „szlachetna matrona i ukochana pani hrabina starsza ze Szwerynu” i oczywiście „matka hrabiego ze Szwerynu”⁹³. W 1246 r. otworzyła listę świadków dokumentu

⁸⁹ *Ibidem*, nr 395.

⁹⁰ *Ibidem*, nr 399, 400.

⁹¹ *Ibidem*, nr 416.

⁹² E. Rymar, *Rodowód...*, s. 138.

⁹³ MUB, Bd. 1, nr 450, 451, 533; Bd. 2, nr 814, 884, 1204.

wystawionego przez jej syna na rzecz cysterskiego klasztoru w Reinfeld⁹⁴. W określonych warunkach wracała więc do roli, jaką odgrywała w ostatnich latach życia swego męża, asystując mu przy wystawianiu dokumentów.

Można też się domyślać, że choć kierowanie polityką dynastyczną rodu leżało teraz w gestii Gunzelina III, to w Szwerynie pod tym względem znaczący głos miała jego matka. Wiadomo, że w 1236 r. pojawiła się wzmianka o jednej z córek Audacji-Małgorzaty – Matyldzie, hrabinie von Gleichen⁹⁵. Wraz z bratem i matką miała zostać przyjęta do bractwa klasztoru w holsztyńskim Uetersen. Jak już wspomniano, za męża Matyldy uważa się w literaturze przedmiotu hrabiego Gleichena, brata późniejszego biskupa kamieńskiego Hermana⁹⁶. Wątpliwości, czy chodziło o Ernesta von Gleichena, czy drugiego brata biskupa kamieńskiego (a więc wójta erfurckiego Henryka von Gleichena) w ostatnim czasie literatura przedmiot rozstrzyga na korzyść tego drugiego⁹⁷. Tłem politycznym zawarcia małżeństwa bez wątpienia były sprawy związane z duńskimi wpływami w Rzeszy. Ówczesni Gleichenowie należeli do istniejącego w Niemczech stronnictwa produńskiego⁹⁸. Mariaż Henryka von Gleichena i Matyldy szweryńskiej umacniał zapewne pokojowe relacje Szwerynu i Danii, zaistniałe po 1230 r. Trudno jednak i w tym wypadku określić dokładną datę jego zawarcia.

Podobne tło polityczne przyświecało zapewne ożenkowi kolejnej córki Henryka i Audacji-Małgorzaty. Niestety, nie znamy jej imienia. W literaturze przyjęto hipotetycznie, że została żoną Bernarda z Dannebergu⁹⁹. Tego hrabiego uważa się za bratanka wspomnianego już wyżej Volarda II z Dannenbergu i syna Henryka II z Dannebergu. Obaj należeli do zdecydowanych przeciwników duńskich wpływów na Połabiu i wzięli udział w najważniejszych

⁹⁴ *Ibidem*, Bd. 1, nr 582.

⁹⁵ *Ibidem*, nr 451; F. Wigger, *Ueber die Stammtafel...*, s. 78.

⁹⁶ F. Wigger, *Ueber die Stammtafel...*, s. 78; E. Rymar, *Sprawa pochodzenia Ermengardy...*, s. 8; zob. też M. Smoliński, *Biskup kamieński Herman von Gleichen...*, s. 229–232, 238.

⁹⁷ Zob. D. Schwennicke, *Europäische Stammtafeln, NF*, Bd. 19, Frankfurt a.M. 2000, Taf. 98; E. Rymar, *Sprawa pochodzenia Ermengardy...*, s. 8.

⁹⁸ M. Smoliński, *Biskup kamieński Herman von Gleichen...*, s. 238.

⁹⁹ F. Wigger, *Ueber die Stammtafel...*, s. 80–81; E. Saß, *Zur Genealogie der Grafen von Dannenberg*, JVMGA 1878, Bd. 43, s. 37–38, tabl. genealogiczna po s. 139; E. Rymar, *Sprawa pochodzenia Ermengardy...*, s. 8.

wydarzeniach wojny z Waldemarem II¹⁰⁰. Dość szybko jednak po zwycięstwie nad Danią Henryk II z Dannenbergu znalazł wspólny język z duńskim władcą i jego brunszwickim poplecznikiem. W 1230 r., po pokoju szweryńsko-duńskim, także Bernard, hrabia Dannenberg, przeszedł na służbę Ottona Dziecięcia i został jego lennikiem¹⁰¹. W 1236 r. wyruszył na krucjatę do Liwonii, gdzie miał zginąć w bitwie pod Szawłami, wspomagając kawalerów mieczowych¹⁰². Szukając politycznego uzasadnienia dla mariażu dannenbersko-szweryńskiego, do którego – ze względu na posiadanie dzieci przez parę hrabiowską – musiało dojść przynajmniej na początku lat 30. XIII w., trzeba wskazać albo budowę stronnictwa antyduńskiego, albo chęć umocnienia pokoju zawartego z nim w latach 1229–1230.

W literaturze przedmiotu pojawił się także pomysł wiążący kolejną córką Henryka i Audacji-Małgorzaty Zofię z hrabią Lindow-Arnstein Güntherem I¹⁰³. Gdyby się z tą hipotezą zgodzić, to trzeba przypomnieć, że zachowane źródła pozwalają łączyć hrabiego z Askańczykami – najpierw z hrabiami Anhaltu, potem też z margrabiami brandenburskimi¹⁰⁴. Tym razem więc w zawartym ewentualnie małżeństwie między Zofią a Güntherem należałoby się doszukiwać podstawy antyduńskiej. Niestety, z powodu braku pewności zaistnienia tego małżeństwa i jego daty niczego wiążącego w tym względzie nie da się stwierdzić.

Z punktu widzenia historii Pomorza szczególnie interesujący jest mariaż Ermengardy (uznawanej za córkę Henryka I i Audacji-Małgorzaty) ze Świętopełkiem gdańskim. Musiało do niego dojść po śmierci pierwszej żony księcia gdańskiego Eufrozyny. Wydalenie te datuje się w literaturze na mniej więcej 1235/1236 r.¹⁰⁵

¹⁰⁰ W. Meyer, *Geschichte der Grafen von Ratzeburg...*, s. 97–113.

¹⁰¹ *Urkundenbuch des Hochstifts Halberstadt und seiner Bischöfe*, hrsg. v. K.G. Schmidt, Bd. 1: *Bis 1236*, Leipzig 1883, nr 609; UBSB, Bd. 2, nr 79; W. Meyer, *Geschichte der Grafen von Ratzeburg...*, s. 114.

¹⁰² W. Meyer, *Geschichte der Grafen von Ratzeburg...*, s. 116.

¹⁰³ Zob. na ten temat G. Heinrich, *Die Grafen von Arnstein...*, s. 65–66, 81 (choć na dołączonej tablicy genealogicznej autor nie był już tego pewien i oznaczył żonę Günthera jako N.N.); E. Rymar, *Sprawa pochodzenia Ermengardy...*, s. 8–9, przyp. 19.

¹⁰⁴ G. Heinrich, *Die Grafen von Arnstein...*, s. 70.

¹⁰⁵ B. Śliwiński, *Poczet książąt gdańskich...*, s. 35; E. Rymar, *Sprawa pochodzenia Ermengardy...*, s. 13. Ostatni z wymienionych badaczy zaproponował, że do zawarcia związku między Świętopełkiem i Ermengardą mogło dojść

Celu politycznego tego związku badacze dopatrują się w chęci uzyskania praw do ziemi sławieńskiej przez Świętopełka, ponieważ jego druga żona z racji swego pochodzenia miała takie posiadać. Dodatkowym elementem skłaniającym księcia do tego związku był ślub jego młodszego brata Sambora II około 1229 r. z Matyldą, córką wspomnianego już wyżej Henryka II Borwina. Teść Sambora II pod koniec życia należał do antyduńskiego stronnictwa w Rzeszy. Synowie Henryka II Borwina bili się przeciwko Danii pod Bornhöved. Na początku lat 30. XIII w. pogodzili się jednak z Waldemarem II. Związkowi Sambora II i Matyldy patronowała księżna zachodniopomorska Mirosława – siostra Świętopełka i Sambora II. Sambor II przez swój ożenek stał się wkrótce szwagrem Gunzelina III (brata Ermengardy). W obliczu wojny domowej, która pod koniec lat 30. XIII w. wybuchła na Pomorzu Gdańskim, opisane koligacje rodzinne wpłynęły na zbrojną interwencję meklemburskich braci żony Sambora II podczas jego walk ze Świętopełkiem.

Na dworze gdańskim z pewnością też przechowywano pamięć o hołdzie złożonym Waldemarowi II w 1210 r. przez Mściwoja I¹⁰⁶. Podobnie jak w innych rejonach Europy tak i na Pomorzu pamiętano o targnięciu się Henryka szweryńskiego na majestat króla duńskiego w 1223 r. Informacje o tym wydarzeniu czerpano być może z zachodniopomorskiego dworu Mirosławy Mściwojówny albo od odwiedzających Pomorze Gdańskie dowodnie już w latach 20. XIII w. kupców lubeckich¹⁰⁷.

Sądząc z zachowanych dokumentów, jedna z ważniejszych sfer działalności Audacji-Małgorzaty od lat 30. XIII w. łączyła się z dewocją. Wstąpiła do bractw klasztorów w Uetersen (ok. 1236 r.), Harste (ok. 1240), Neu-Camp (1258), klasztorów: Rehna (1261), Eldeny (ok. 1264) i Świętego Krzyża w Brunszwiku (ok. 1270)¹⁰⁸. Wiązało się to oczywiście z określonymi darowiznami na ich rzecz. Być może nie zawsze hrabina była zdolna sprostać finansowo warunkom wiążącym się z uczestnictwem w tych *fraternitas*. Około 1246 r. opat klasztoru w Eldenie napisał do niej list, w którym przypominał,

po 24 kwietnia 1236 r. Argumentem w tej sprawie jest data urodzin syna księcia gdańskiego i hrabiny szweryńskiej, Wacisława II.

¹⁰⁶ Zob. F. Wigger, *Ueber die Stammtafel...*, s. 71–72; M. Smoliński, *Świętopełk gdański...*, s. 188 *et seq.*; *idem*, *Pommern und Pommerellen...*, s. 99–101; *idem*, *Genealogia dynastyczna...*, s. 22–24.

¹⁰⁷ P, nr 33.

¹⁰⁸ MUB, Bd. 1, nr 451, 518; Bd. 2, nr 814, 844, 1005, 1204.

że się zobowiązała podarować klasztorowikieli. Najwyraźniej jednak tego nie zrobiła. Opat przyrzekł, że jeśli hrabina wypełni swą obietnicę, to w klasztorze zostanie wybrany ołtarz, przy którym będą odprawiane msze w jej intencji¹⁰⁹.

Szczególnie istotnym wydarzeniem w życiu religijnym hrabiny była fundacja cysterskiego klasztoru w Zarrentin w 1246 r. Miał być religijnym azylem dla kobiet wywodzących się z lokalnych rodów hrabiowskich, rycerskich i bogatego patrycjatu lubeckiego. Gunzelin III przy tym się zgodził, żeby jego matka w dokumencie erekcyjnym została wymieniona na pierwszym miejscu listy fundatorów. Dnia 1 listopada 1246 r. hrabina i jej syn nadali cysterkom dla fundacji klasztoru 60 łanów i jedną wieś¹¹⁰. Wysoką pozycję Audacji-Małgorzaty w fundacji potwierdził dwa lata później jej syn w kolejnym dyplomie wystawionym dla tego klasztoru¹¹¹.

Jak już wspomniano, Audację-Małgorzatę i jej zmarłego męża po raz ostatni wymieniono w dokumencie z około 1270 r. jako członków bractwa klasztoru Świętego Krzyża w Brunshwiku, za których dusze powinny być odprawiane stosowne obrzędy religijne. Osobiście prosiła o to ich córka Ermengarda, która po śmierci swego męża Świętopelka osiadła w klasztorze brunshwickim¹¹².

*

Podsumowując wiadomości źródłowe i wnioski literatury przedmiotu dotyczące życia i działalności wywodzącej się z Pomorza hrabiny szweryńskiej Audacji-Małgorzaty, można stwierdzić, że chociaż okoliczności polityczne jej małżeństwa z Henrykiem I nie są jednoznaczne, to jej działalność publiczną bez wątpienia zdeterminował konflikt z Danią. Hrabina uczestniczyła w nim w aktywny sposób, nie tylko jako małżonka Henryka I, który swym czynem zachwiał pozycją Danii w obszarze Morza Bałtyckiego. Dzięki niej w układach pokojowych między stronami dyskutowano także warunki zwrotu ziem (albo zapłacenia za nie odpowiedniego ekwiwalentu) zagrabionych jej matce przez Waldemara II. Punkt ten pojawił się podczas rozmów wysłanników Rzeszy z hrabią Henrykiem I oraz jego sojusznikami o uwolnienie Waldemara II i jego

¹⁰⁹ *Ibidem*, Bd. 2, nr 1005.

¹¹⁰ *Ibidem*, Bd. 1, nr 586.

¹¹¹ *Ibidem*, nr 612.

¹¹² *Ibidem*, nr 1009; E. Rymar, *Rodowód...*, s. 244.

syna Waldemara III w latach 1223 i 1224. Także w porozumieniu Danii ze Szwerynem z 1225 r. hrabina wraz ze swoim mężem i dziećmi została wymieniona jako jego strona. Uwzględnił ją również układ lenny zawarty w 1227 r. między księciem saskim Albrechtem I i hrabią Henrykiem I.

Szczególne role przypadła Audacji-Małgorzacie po 1228 r., gdy zmarł jej mąż. Hrabina musiała wówczas zawrzeć porozumienie zarówno z Danią, jak i wspierającym ją księciem brunszwickim. Jej ówczesną pozycję dobrze oddaje list papieża Grzegorza IX, wzywający hrabinę do uwolnienia więźniów (synów Waldemara II i księcia brunszwicko-lüneburskiego Ottona Dziecięcia). Celem przyświecającym Audacji-Małgorzacie zapewne było umożliwienie przejęcia władzy w Szwerynie przez Gunzelina III, jej nieletniego jeszcze w 1228 r. syna. Podstawowy cel konfliktu z Danią, a więc wyeliminowanie z dziedziczenia w Szwerynie Mikołaja, wnuka Waldemara II, został osiągnięty. Godząc się na zakończenie konfliktu, strona szweryńska zrezygnowała z całości okupu, który miał pierwotnie zapłacić Waldemar II i zadowolili się jego połową. W kontekście budowania lokalnych sojuszy i chęci zaprowadzenia pokoju z sąsiadami można rozpatrywać zaręczyny, a potem ślub Gunzelina III z Małgorzatą meklemburską.

Wydaje się więc, że hrabinie dość dobrze udało się zabezpieczyć dalszy los syna i w momencie przejęcia przez niego władzy zagwarantować mu pokój ze wszystkimi sąsiadami. Od tego momentu hrabina stopniowo zaczęła wycofywać się z życia publicznego, koncentrując się na działalności dewocyjnej. Z niej była znana w okresie przed śmiercią – zapewne w 1270 r.

Bibliografia

Źródła drukowane

- Annales Stadenses auctore M. Alberto ab O.c. – 1256*, ed. I.M. Lappenberga [w:] *Monumenta Germaniae Historica Scriptores*, Bd. 16, Hannover 1896, s. 271–379.
- Arnoldi Chronica Slavorum*, ex recensione I.M. Lappenbergii [w:] *Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum ex Monumentis Germaniae historicis recudi fecit G.H. Pertz*, Hannover 1868.
- Chronologia rerum Danicarum incerti auctoris (Dänische Annalen ein Nachtrag in Langebeck Scriptores rerum Danicarum von*

- Lappenberg) [w:] *Archiv für Staats- und Kirchengeschichte der Herzogthümer Schleswig*, hrsg. v. A.L.J. Michelsen, J. Asmusen, Bd. 2, Altona 1834.
- Detmar Chronik von 1101–1395 mit der Fortsetzung von 1395–1400 (zunächst bis 1396)*, hrsg. v. K. Koppmann [w:] *Die Chroniken der niedersächsischen Städte*, Bd. 1, Lübeck 1884.
- Mecklenburgische Urkundenbuch*, hrsg. v. G.C.F. Lisch *et al.*, Bd. 1–2, Schwerin 1863–1864.
- Pommersches Urkundenbuch*, Bd. 1, hrsg. v. R. Klempin, bearb. v. K. Conrad, Stettin–Köln–Wien 1868–1970.
- Regesten der Grafen von Orlamünde aus Babenberger und Askanischem Stamm*, bearb. v. C.Chl.F. von Reitzenstein, Bayreuth 1871.
- Regesten der Markgrafen von Brandenburg aus Askanischen Hause*, Bd. 1–11, hrsg. v. H. Krabbo, G. Winter, Leipzig 1910–1930, Supplementband, Berlin 1955.
- Schleswig-Holstein-Lauenburgische Regesten und Urkunden*, hrsg. v. P.E. Hasse, Bd. 1: 786–1250, Hamburg 1886.
- Thomae Gheysmeri Compendium Historiae Danicae ab initio ad Waldemaru IV. conscriptum Anno 1431*, ed. J. Langebeck [w:] *Scriptores rerum Danicarum medii aevi*, vol. 2, Hafniae 1773, s. 286–400.
- Urkundenbuch der Stadt Braunschweig*, hrsg. v. L. Haenselmann, Bd. 2: 1031–1299, Braunschweig 1895.
- Urkundenbuch des Hochstifts Halberstadt und seiner Bischöfe*, hrsg. v. K.G. Schmidt, Bd. 1: *Bis 1236*, Leipzig 1883.
- Urkundenbuch zur Geschichte der Herzöge von Braunschweig und Lüneburg und ihrer Lande*, hrsg. v. H. Sudendorf, T. 1: *Bis zum Jahre 1341*, Hannover 1859.

Literatura przedmiotu

- Allen C.F., *Geschichte des Königreiches Dänemark: mit steter Rücksicht auf die innere Entwicklung in Staat und Volk*, Kiel 1842.
- Bauch A., *Die Markgrafen Johann I und Otto III von Brandenburg in ihren Beziehungen zum Reich 1220–1266–1267*, Breslau 1886.
- Benl R., *Die Gestaltung der Bodenrechtsverhältnisse in Pommern vom 12. bis zum 14. Jahrhunderts*, Köln–Wien 1986.
- Bippen W. von, *Waldemar, Bischof von Schleswig* [w:] *Allgemeine Deutsche Biographie*, Bd. 40, Leipzig 1896, s. 687–688
- Bizewski M., *Hold lenny Mściwoja I złożony Danii w 1210 r. Próba rekonstrukcji epizodu z dziejów panowania pierwszych Sobiesławiców*, „*Studia z Dziejów Średniowiecza*” 2019, t. 23, s. 17–64.

- Boshof E., *Die Entstehung des Herzogtums Braunschweig-Lüneburg* [w:] *Heinrich der Löwe*, hrsg. v. W.D. Mohrmann, Göttingen 1980, („Veröffentlichungen der Niedersächsischen Archivverwaltung”, Bd. 39), s. 249–274.
- Brzustowicz G.J., *Postępowanie z jeńcami wojennymi w Nowej Marchii i na Pomorzu Zachodnim w średniowieczu*, „Rocznik Chojeński” 2015, t. 8, s. 143–179.
- Dahlmann F.Ch., *Geschichte von Dännemark*, Bd. 1, Hamburg 1843.
- Duda F., *Rozwój terytorialny Pomorza polskiego (wiek XI–XIII)*, Kraków 1909.
- Figalski M., *Rządy Małgorzaty Samborówny w Danii w drugiej połowie XIII w.*, „Zapiski Historyczne” 1968, t. 33, s. 7–32.
- Hasse P.E., *Die Schlacht bei Bornhöved*, „Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte” 1877, Bd. 7, s. 1–20.
- Heinrich G., *Die Grafen von Arnstein*, Köln–Graz 1961 („Mitteldeutsche Forschungen”, Bd. 22).
- Hoffmann A., *A. v. Orlamünde, Gf. v. Holstein* [w:] *Lexikon des Mittelalters*, Bd. 1, Stuttgart–Weimar 1980, szp. 320.
- Hoffman E., *Die Bedeutung der Schlacht von Bornhöved für die deutsche und skandinavische Geschichte*, „Zeitschrift des Vereins für Lübeckische Geschichte und Altertumskunde” 1977, Bd. 57, s. 9–35.
- Hofmeister A., *Genealogische Untersuchungen zur Geschichte des pommerschen Herzogshauses*, Greifswald 1938.
- Hybel N., *The Nature of Kingship c. 800–1300. The Danish Incident*, Leiden–Boston 2017 („The Northern World”, vol. 83).
- Hybel N., Poulsen B., *The Danish Resources c. 1000–1550. Growth and Recession*, Leiden–Boston 2007 („The Northern World North Europe and the Baltic c. 400–1700 AD. Peoples, Economies and Cultures”, vol. 34).
- Jakobsen G., *Wicked count Henry*, „Journal of Baltic Studies” 1978, vol. 9, no. 4, s. 326–338.
- Jasiński K., *Mirostawa* [w:] *Ludzie pomorskiego średniowiecza. Szkice biograficzne*, Gdańsk 1981 („Pomorze Gdańskie”, nr 13), s. 82–83.
- Kjær L., *Tilfangetagelsen af Valdemar II Sejr i Dunstableårbogen*, „Historisk tidsskrift” 2013, Bd. 113, H. 2, s. 341–349.
- Knoll G., *Zur Entstehung und Geschichte der Johanniterkommende Werben im 13. Jahrhundert*, Berlin 1971.
- Knopik D., *Polityczne okoliczności opanowania ziemi sławieńskiej przez Świętopelkę gdańskiego*, „Zapiski Historyczne” 1999, t. 64, z. 1, s. 7–34.
- Koch F., *Livland und das Reich bis zum Jahre 1225*, Posen 1943.

- Labuda G., *Fragmety dziejów słowiańszczyzny zachodniej*, wyd. 2, Poznań 2002.
- Labuda G., *Marginalne uwagi o dziejach Pomorza sławieńsko-słupskiego w XII i XIII wieku*, „Zapiski Historyczne” 1977, t. 42, z. 2, s. 73–102.
- Labuda G., *Stosunki polityczne* [w:] *Historia Pomorza*, red. *idem*, t. 1: *Do roku 1466*, cz. 1, Poznań 1972, s. 401–408.
- Lange U., *Grundlagen der Landesherrschaft der Schauenburger in Holstein*, T. 1, „Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte” 1974, Bd. 99, s. 9–94; 1975, T. 2, Bd. 100, s. 83–160.
- Lisch G.C.F., *Audacia, Gemahlin des Grafen Heinrich I., von Schwerrin*, „Jahrbücher des Vereins für Mecklenburgische Geschichte und Altertumskunde” 1862, Jg. 27, s. 131–162.
- Lisch G.C.F., *Geschichte der Comthurei Kraak und der Priorei Eixen, Johanniter-Ordens*, „Jahrbücher des Vereins für Mecklenburgische Geschichte und Altertumskunde” 1936, Bd. 1, s. 1–80.
- Meyer W., *Geschichte der Grafen von Ratzeburg und Dannenberg*, „Jahrbücher des Vereins für Mecklenburgische Geschichte und Altertumskunde” 1911, Bd. 76, s. 1–159.
- Meyn J., *Die Schlacht bei Bornhöved (1227) und ihre Folgen: das askanische Herzogtum Sachsen bis zum Ende des 13. Jahrhunderts* [w:] *Herrscherwechsel im Herzogtum Lauenburg*, hrsg. v. E. Opitz („Kolloquium. Lauenburgische Akademie für Wissenschaft und Kultur”, Bd. 10), Mölln 1998, s. 7–24.
- Patenheimer L., *Die Johanniterkommende Werben (Altmark) von 1160 bis zur Reformation* [w:] *Regionalität und Transfergeschichte: Ritterorden-Kommenden der Templer und Johanniter im nordöstlichen Deutschland und in Polen seit dem Mittelalter*, hrsg. v. H. Gahlbeck, H.-D. Heimann, D. Schumann („Studien zur brandenburgischen und vergleichenden Landesgeschichte”, Bd. 9), Berlin 2014, s. 173–203.
- Pischke G., *Brunonen und Welfen als Königskandidaten und Königswähler vom 11. bis 14. Jahrhundert* [w:] *Königliche Tochterstämme, Königswähler und Kurfürsten*, hrsg. v. A. Wolf, Frankfurt a. M. 2002, s. 107–161.
- Rymar E., *Córki Sambora II lubiszewsko-tczewskiego*, „Rocznik Gdański” 1978, t. 38, z. 1, s. 37–55.
- Rymar E., *Dobrosława, księżniczka zachodniopomorska, pani na Sławnie potem Chockowie oraz Audacja (Eudoksja) Piastówna, hrabina zwierzynska*, „Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza” 1982, t. 14 (za rok 1981), z. 2, s. 5–38.

- Rymar E., *Jedna czy dwie Dobroslawy pomorskie?*, „Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza” 1990, t. 27, z. 2, s. 145–162.
- Rymar E., *Konflikt pomorsko-meklemburski i pomorsko-rugijski w Czrepieniu w warunkach likwidacji dominacji duńskiej na Pomorzu z lat 1223/27–1238/39* [w:] *A Pomerania ad ultimas terras. Studia ofiarowane Barbarze Popielas-Szultce w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*, red. J. Sochacki, A. Teterycz-Puzio, Słupsk 2011, s. 25–43.
- Rymar E., *Księstwa zachodniopomorskie, zwłaszcza ich połąć zaodrzańska u schyłku dominacji duńskiej (1215–1223/1228)* [w:] *Scriptura, diploma, sigillum. Prace ofiarowane Profesorowi Kazimierzowi Bobowskiemu*, red. J. Zdrenka, J. Karczewska, Zielona Góra 2009, s. 323–340.
- Rymar E., *Rodowód książąt pomorskich* (wyd. 2), Szczecin 2005.
- Rymar E., *Sprawa pochodzenia Ermengardy, drugiej żony Świętopelka gdańskiego*, „Rocznik Gdański” 1982, t. 42, z. 1, s. 5–15.
- Rymar E., *Zjazd w Kamieniu Pomorskim w końcu 1219 r. Świętoborzyce w ziemi choćkowskiej i kotobrzeskiej*, „Materiały Zachodniopomorskie” 1976, t. 22, s. 123–161.
- Saß E., *Zur Genealogie der Grafen von Dannenberg*, „Jahrbücher des Vereins für Mecklenburgische Geschichte und Altertumskunde” 1878, Bd. 43, s. 33–164.
- Schultze J., *Die Mark Brandenburg*, Bd. 1, Berlin 1961.
- Schwennicke D., *Europäische Stammtafeln*, NF, Bd. 19, Frankfurt a.M. 2000.
- Smoliński M., *Biskup kamieński Herman von Gleichen i jego związki z zakonami krzyżowymi* [w:] *Biskupi, lennicy, żeglarze*, red. B. Śliwiński, Gdańsk 2003 („Gdańskie Studia z Dziejów Średniowiecza” nr 9), s. 229–254.
- Smoliński M., *Genealogia dynastyczna jako narzędzie do badań politycznych dziejów Pomorza Wschodniego w XIII w.* [w:] *Genealogia, prozopografia i dzieje społeczeństw na historycznych obszarach Pomorza w okresie przedindustrialnym (od średniowiecza po wiek XIX)*, red. S. Kościelak, S. Szybkowski, T. Rembalski, Gdańsk 2020, s. 13–35.
- Smoliński M., *Mirostawa – księżna pomorska, regentka i dyplomata* [w:] *Kobiety i władza w czasach dawnych*, red. B. Czwojdrak, A.A. Kluczek, Katowice 2015, s. 135–162.
- Smoliński M., *Polityka zachodnia księcia gdańsko-pomorskiego Świętopelka*, Gdańsk 2000.

- Smoliński M., *Pommern und Pommerellen in der Zeit Swantopolks von Danzig (bis 1266)*, „*Studia Maritima*” 2019, vol. 32, s. 89–125.
- Smoliński M., *Primogenitus et dilectissimus. Świętopelk gdański i jego synowie: Mściwoj II oraz Warcisław II* [w:] *Ojcowie i synowie. O tron, władzę, dziedzictwo. W 700 rocznicę narodzin Karola IV Luksemburskiego króla czeskiego i cesarza 1315–1378*, red. B. Możejko, A. Paner, Gdańsk 2018, s. 65–101.
- Smoliński M., *Świętopelk gdański*, Poznań 2016.
- Smoliński M., *Termin zjednoczenia ziemi słupskiej z Pomorzem Gdańskim w świetle nowych badań nad historią Pomorza w XII i XIII wieku* [w:] *Słupsk i ziemia słupska od średniowiecza do współczesności*, red. W. Skóra, A. Teterycz-Puzio, Słupsk 2021, s. 73–92.
- Spors J., *Dzieje polityczne ziem sławieńskiej, słupskiej i białogardzkiej XII–XIV wieku*, Poznań 1973.
- Studener H., *Albrecht I., Herzog zu Sachsen 1212–1260*, „*Zeitschrift des Harz-Vereins für Geschichte und Altertumskunde*” 1895, Bd. 28, H. 1, s. 1–116.
- Śliwiński B., *Poczet książąt gdańskich. Dynastia Sobiesławiców XII–XIII w.*, Gdańsk 1997.
- Śliwiński B., *Witostawa, córka Mściwoja I* [w:] *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, t. 4, Gdańsk 1997, s. 460–461.
- Śliwiński B., *Zwinisława, córka Sambora II* [w:] *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, t. 4, Gdańsk 1997, s. 533–535.
- Teterycz-Puzio A., *Piastowskie księżne regentki. O utrzymanie władzy dla synów (koniec XII w.–początek XIV w.)*, Kraków 2016.
- Thorau P., *König Heinrich (VII.), das Reich und die Territorien. Untersuchungen zur Phase der Minderjährigkeit und der „Regentschaften” Erzbischof Engelberts I. von Köln und Herzog Ludwigs I. von Bayern (1211) 1220–1228*, Berlin 1998 („*Jahrbücher des Deutschen Reich unter Heinrich (VII.)*”, Teil 1).
- Tumler H., *Die Grafen von Gleichen als Vögte von Erfurt*, „*Mitteilungen des Vereins für die Geschichte und Altertumskunde von Erfurt*” 1935, H. 50, s. 53–59.
- Usinger R., *Deutsch-dänische Geschichte 1189–1227*, Berlin 1863.
- Wehrmann M., *Genealogie des pommerschen Herzogshauses*, Stettin 1937.
- Wehrmann M., *Zur Geschichte des Grafen Hermann von Gleichen*, „*Mitteilungen des Vereins für die Geschichte und Altertumskunde von Erfurt*” 1899, H. 20, s. 171–176.

- Wiegger F., *Pilgerfahrten mecklenburgischer Regenten nach dem Orient im Zeitalter der Kreuzzüge*, „Jahrbücher des Vereins für Mecklenburgische Geschichte und Altertumskunde” 1875, Bd. 40, s. 3–86.
- Wigger F., *Stammtafeln des Großherzoglichen Hauses von Meklenburg*, „Jahrbücher des Vereins für Mecklenburgische Geschichte und Altertumskunde” 1885, Bd. 50, s. 111–326.
- Wigger F., *Ueber die Stammtafel der alten Grafen von Schwerin*, „Jahrbücher des Vereins für Mecklenburgische Geschichte und Altertumskunde” 1839, Bd. 34, s. 55–140.
- Winkelman E., *Geschichte Kaiser Friedrichs des Zweiten und seiner Reiche 1212–1235*, Berlin 1863.
- Winkelman E., *Kaiser Friedrich II.*, Bd. 1: 1218–1228, Leipzig 1889 („Jahrbücher der Deutschen Geschichte”).
- Winkelman E., *Kaiser Friedrich II.*, Bd. 2: 1228–1233, Leipzig 1897 („Jahrbücher der Deutschen Geschichte”).
- Winkelman E., *Philipp von Schwaben und Otto IV. von Braunschweig*, Bd. 2: *Kaiser Otto von Braunschweig, 1208–1218*, Leipzig 1873.

Abstract

Some Comments on the Political Role of the Countess of Schwerin Audacja-Małgorzata

Appearing in historical sources under two names, Audacja and Małgorzata, the wife of the Count of Schwerin Henryk I (died 1228) has long aroused the interest of historians. Researchers have investigated her Pomeranian origins. They have attempted to give the history of her family: husbands, sons, and several daughters. They have frequently discussed the matter of her rights to Sławno lands, which her daughter Ermengarde brought to her husband Świętopełk, Duke of Gdańsk. In the scholarly literature from the nineteenth century, there are reflections on the large role that the countess played in the history of Polabia at the end of the 1220s and the start of the 1230s, a history determined by Schwerin-Danish relations. The very marriage of Audacja-Małgorzata with Henryk is also a subject of interest here. Although the political circumstances of the countess's marriage with Henryk I occasion doubts in the literature, there is no doubt her public actions were dominated by the conflict with Denmark. The Countess took an active part in this, not just as the wife of Henryk I, who was himself instrumental in shaking the position of Denmark in the area

round the Baltic. Thanks to her, the peace treaties also discussed conditions for the return of territory (or payment of appropriate compensation) taken from her mother by Waldemar II. This point emerged during the discussions with the emissaries of the Empire with Count Henryk I and his allies concerning the liberation of Waldemar II and his son Waldemar III in 1223 and 1224. In the agreement between Denmark and Schwerin in 1225, the Countess, together with her husband and children, was mentioned as a party. She was also mentioned in the fief agreement concluded in 1227 between the Duke of Saxony Albrecht I and Count Henryk I.

After 1228, Audacja-Małgorzata played a special role on her husband's death. Then the Countess had to conclude an agreement both with Denmark and the Duke of Brunswick, who was supporting her. Her position at that time is clearly reflected in a letter by Pope Gregory IX, calling on the Countess to free prisoners (the sons of Waldemar II and the Duke of Brunswick-Lüneburg Otto the Child). Audacja-Małgorzata's guiding purpose was probably to make it possible for Gunzelin III, her still (in 1228) underage son, to take power in Schwerin. The basic aim of the conflict with Denmark was achieved, that is to remove Mikołaj, Waldemar II's grandson, from the line of succession in Schwerin. By agreeing to end the conflict, the Schwerin side gave up the entirety of the ransom that Waldemar II was initially meant to pay and settled for half of it. The betrothal and subsequent marriage of Gunzelin III with Małgorzata of Mecklenburg can be seen as an attempt to build local alliances and as showing a willingness to live at peace with her neighbours.

Thus, it appears that the Countess was reasonably successful in securing her son's future and once he took power in guaranteeing him peace with all his neighbours. From that moment, the Countess gradually began to withdraw from public life and concentrated on devotional activities. This was what she was known for in the period before her death, which probably took place in 1270.